

RUSYA FEDERASYONU'NUN ARKTİKA POLİTİKASI

Oktay ATEŞ*

Öz

Dünyanın en kuzeyinde bulunan Arktika bölgesi, çoğunluğu buzlarla kaplı büyük bir alana sahiptir. Ancak, son yıllarda iklim değişimi yoluyla etkileri daha fazla hissedilen küresel ısınma yüzünden, bölgeye olan ilgi artmaktadır. Bu ilginin başında da, Arktika'nın büyük miktarda sahip olduğu düşünülen petrol, doğalgaz gibi hidrokarbon kaynakları gelmektedir. Ayrıca, Arktika Okyanusu'nun, küresel ısınma sebebiyle gelecek on yıllarda tamamen buzlardan arınacağına ilişkin tahminler, bölgedeki Kuzeybatı Geçidi ve Kuzey Denizi Rotası'nın, uluslararası ticaretteki geleneksel suyollarına alternatif olabilecekleri beklentisini yaratmıştır. Bu bağlamda, başta Arktika devletleri olmak üzere, dünyanın enerji ve ticaret devi ülkeleri, Arktika ile yakından ilgilenmektedir. Bir Arktika devleti olarak Rusya, geçmişten gelen tecrübesiyle bölgede süregelen jeopolitik mücadelelerin çok önemli bir unsurudur. Hâlihazırda, Arktika'daki en geniş kıyılara sahip devlet olan Rusya'nın, Arktika bölgesinin enerji kaynakları bakımından çok zengin olduğu düşünülmektedir. İşte bu makalede, Rusya'nın Arktika'ya geçmişten bugüne yaklaşımları, bölgedeki faaliyetleri ve muhtemel gelecek perspektifi ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arktika, Kuzey Kutbu, Rusya Federasyonu, Rusya Arktikası

Abstract

Arctic Policy of the Russian Federation

The Arctic region, located in the northernmost part of the world, is largely ice-covered. However, because of global warming affecting the entire planet through climate change, the Arctic region recently has been receiving increasing attention. The foremost reason for this attention is the presence of large amounts of useful hydrocarbon resources, such as oil and gas. Further, it has been predicted that, owing to global warming, the Arctic Ocean would become ice-free; this has raised questions pertaining to whether the Northwest Passage and Northern Sea Route could be alternatives to traditional seaways in international transport. In this context, the Arctic states and energy and trade giants, worldwide, are taking a close interest in the Arctic region. As an

*Araştırmacı, oktayates23@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1390-0345>

Arctic country, Russia, with its own historical experiences, is a crucial factor in the ongoing geopolitical challenges. At present, Russia possesses the largest shelves in the Arctic region, and the Russian Arctic is considered highly rich in energy resources. This study discusses Russia's approaches to the Arctic from the past to the present, its regional activities, and possible future plans.

Keywords: Arctic, North Pole, Russian Federation, Russian Arctic

Giriş

Küresel ısınma ve buna bağlı olumsuz etkilerin son yıllarda artmasının ve Arktika'nın, dünyanın diğer bölgelerine göre daha fazla etkilenmesinin birtakım bölgesel ve küresel sonuçları olmuştur. Her şeyden önce hava sıcaklıklarında görülen artış, buzlarla kaplı Arktika'nın beyaz örtüsünün hızla erimesine neden olmakta ve bu, dünyadaki deniz suyu seviyesini artırmanın yanında, Arktika'daki karalar üzerinde bulunan donmuş kar ve buz tabakasını da ortadan kaldırarak bölge iklimi ve ekosistemi üzerinde değişikliğe sebep olmaktadır.

Söz konusu deniz buzullarının erimesinin, bölge ülkeleri açısından hem deniz altındaki canlı kaynakların hem de hidrokarbon kaynaklarının değerlendirilmesini de mümkün kılması beklenmektedir. Hâlihazırda, iklim şartları sebebiyle Arktika Okyanusu'ndaki enerji ve enerji dışı kaynakların tam bir değerlendirmesi yapılamamış olsa da, mevcut veri ve tahminler, dünya enerji devlerinin dikkatini çekmesi için yeterli olmuştur. Ayrıca, küresel ısınmanın mevcut etkilerinin devam etmesi durumunda, Arktika'nın yakın gelecekte yaz aylarında tamamen buzsuz hale geleceği tahmin edilmektedir. Bu da, Asya ve Avrupa arasındaki mevcut deniz yollarından daha avantajlı olan Arktika deniz yollarına yönelik ilginin artmasına neden olan bir başka etkidir.

Arktika'ya kıyısı olan ülkeler arasındaki en büyük kıyı şeridinde sahip olan Rusya Federasyonu'nun, özellikle 2000'li yıllarla birlikte küresel siyasetteki konumunu güçlendirmesi, Arktika'ya yönelik politikalar geliştirmesini de beraberinde getirmiştir. Rus karar vericiler açısından Arktika, yeni bin yılda Rusya'nın "büyük güç" statüsü için olmazsa olmaz bir unsurdur. Dolayısıyla, Rusya'nın Arktika'ya yönelik politikalarını incelemek, 2000'li yıllarda Rusya'nın uluslararası konumunun anlaşılmasında önemli bir tamamlayıcıdır.

Bu bağlamda çalışmada, yeni binyılda Rus karar vericilerin Arktika'ya yaklaşımı, Arktika'nın jeopolitik çerçevede Rus siyasetindeki yerinin ne olduğu ve mevcut uluslararası siyasi iklim hesaba katılarak bölgede gelecekte neler olabileceği belirlenmeye çalışılmıştır.

Arktika Neresidir?

Dünyanın kuzeyde ve güneyde olmak üzere iki en uç noktasından, Kuzey Kutbu'nu tanımlamak için kullanılan “Arktika”nın menşei, Yunanca “ayı” anlamındaki “arktos” kelimesinden türetilen ve “ayıya yakın” anlamına gelen “arktikos”tan gelmektedir. Çalışma çerçevesindeki Arktika bölgesi, Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya kıtalarının sığ ayrık denizleri, adaları ve karaların kıyıdaş bölümleri ile derin Arktika havzasını içine alan, Dünya yüzeyinin yaklaşık 1/6'sını oluşturan kuzey kutup bölgesini ifade etmektedir. Yaklaşık 27 milyon km²'lik alanıyla bölge, Avrupa'dan neredeyse üç kat ve Rusya'dan da bir buçuk kat daha büyüktür.¹

İrili ufaklı pek çok su kütesinin bulunduğu bölgede, Arktika Okyanusu ile Pasifik ve Atlantik Okyanusu arasındaki bağlantılar sınırlı olmakla beraber, Bering Boğazı, Arktika ve Pasifik arasındaki yegâne bağlantıdır. Arktika ve Atlantik arasında ise hem daha fazla hem de daha geniş suyolları bulunmaktadır. Örneğin; Kanada ve Grönland arasındaki Davis Boğazı, Baffin Körfezi'ni Labrador Denizi ve Kuzey Atlantik ile bağlamakta iken, Grönland ve İzlanda arasında Danimarka Boğazı bulunmaktadır. En geniş geçit, yaklaşık 1.100 km genişliğiyle İzlanda'yı Norveç'ten ayıran Norveç Denizi iken; Grönland, 2.166.086 km²'lik yüzölçümüyle bölgedeki en büyük ada ve yaklaşık 36,000 adalı Kanada Takımadaları da, en büyük takımadada olarak öne çıkmaktadırlar.²

Arktika'nın Keşfi ve Kısa Tarihi

Biliminsanları ve arkeologlar, Arktika'daki insan yaşamının 10.000 yıl öncesine kadar uzandığını belirtmekle beraber, o dönemlerde Uzak Doğu Kuzey'de bir proto-inuit kabilesinin bulunduğunu saptamışlardır. Arktika bölgesinin ilk yerlileri olan bu insanlar, avcılık ve balıkçılıkla yaşamlarını sürdürmekteydiler. Aralarında herhangi bir merkezileşme ve hiyerarşi bulunmayan, 15.yy'a dek avcılık ve toplayıcılıkla uğraşan bu topluluklar, 16.yy'dan itibaren Avrupalıların bölgedeki altın ve diğer zenginliklere ulaşmaya çalışmaları ve buradaki zenginlikler yoluyla Avrupa ile ticaret bağı kurmaları sonucunda zorluklar yaşamaya başlamışlardır. 1867'de Rusya'nın, Alaska'yı ABD'ye satışı sonrasında Amerikan Hükümeti'nin, bölgedeki yerli halkları asimile etme çabaları sonucu, söz konusu topluluklar yaşam mücadelesi vermek durumunda kalmışlardır.³

¹ “The History of the Arctic”, **Arctic Info**, (Çevrimiçi) <http://www.arctic-info.com/Encyclopedia/Rubric/the-history-of-the-arctic->, 4 Mayıs 2015.

² Arctic Council, **Arctic Marine Shipping Assessment Report**, 2009, (Çevrimiçi) http://www.arctic.noaa.gov/detect/documents/AMSA_2009_Report_2nd_print.pdf, 30 Aralık 2014, s. 18.

³ “The History of the Arctic”, **Arctic Info**, (Çevrimiçi) <http://www.arctic-info.com/Encyclopedia/Rubric/the-history-of-the-arctic->, 4 Mayıs 2015.

Arktika'yı keşfeden ilk Avrupalı, M.Ö. 325'te kuzeye doğru açılan Yunan seyrüseferci Pytheas'tır. Bu tarihten sonra, bölgeye ilişkin hem Rusların hem de diğer Avrupalıların çok defa ve ciddi teşebbüsleri olmuştur. 9-11. yüzyıllar arasındaki Viking keşiflerinden sonra, Kuzey'e yönelik seferler, 15. yy'a (yeni ticaret yollarının bulunmasına) kadar büyük ölçüde azalmıştır. 16. yy'da, Hollandalı denizci Willem Barents'in Novaya Zemlya ve Spitsbergen (Svalbard)'e ulaşması, bölge tarihine adını unutulmazlar arasına yerleştirmiştir.⁴ İngiliz kâşif Henry Hudson, 1607-1611 yılları arasında gerçekleştirdiği seferlerle, başta Hudson Körfezi'nin doğu kıyıları olmak üzere, pek çok yeri keşfetti. Hudson'ın çağdaşı William Baffin ise, Hudson Körfezi'nin kuzey kıyılarını keşfetmesinin yanında, tıpkı onun gibi tarihe geçmiştir. 1906'da ise, Norveçli kâşif Roald Amundsen, Gjoa adlı şalopa ile 3 yıl süren yolculuğunun ardından, Kuzay Batı Geçidi (KBG)⁵'ni ilk kez tamamen geçen kişi olmuştur.⁶ Kuzeydoğu Geçidi (KDG)⁷ üzerindeki rotanın bir kısmıysa, Beyaz Deniz kıyılarında yaşayan Pomorlar tarafından 11.yy'da keşfedilmiş ve 17.yy'a kadar, sürekli bir deniz rotası olarak Arhangelsk'ten, Yenisey halicinin uzak doğusuna kadar kullanılmıştır. Rusya özelinde, Atlantik ve Pasifik'i birbirine bağlayan bir su yolu düşüncesi, ilk kez 1525'te diplomat Dmitri Gerasimov tarafından ileri sürülürken, bölgeyi ilk defa keşfeden araştırmacılar, Willem Barents ve Olivier Brunel olmuştur.⁸

Arktika'ya Artmakta Olan İlginin Sebepleri

Son yıllarda, başta bölge ülkeleri olmak üzere, Arktika'ya artmakta olan ilginin sebepleri şunlardır:

a. İklim Değişikliği:

Arktika'daki ısınma, 1980 yılından beri dünya ortalamasının iki katından daha fazla olmuştur. Daha da endişe verici olan ise, söz konusu sıcaklık artışları ve bunların sonuçlarının, bilim insanlarının öngördüğünden çok daha hızlı gerçekleşmesidir. 1978'den beri, Arktika'daki buz örtüsü, her on yılda bir %3 kadar azalmış; daha kalın ve uzun yıllar erimeyen buzullarda ise, her on yılda %7'e kadar düşüş

⁴ William Herbert Hobbs, "The Progress of Discovery and Exploration Within the Arctic Region", *Annals of the Association of American Geographers*, c. XXVII/1 (March, 1937), New York 1937, s. 2-8.

⁵ Kuzeybatı Geçidi (KBG), Kanada Arktikası Takımadalarını kapsayan, Kuzey Amerika'nın kuzey sahilleri boyunca Atlantik ve Pasifik arasındaki çeşitli deniz rotalarına verilen addır.

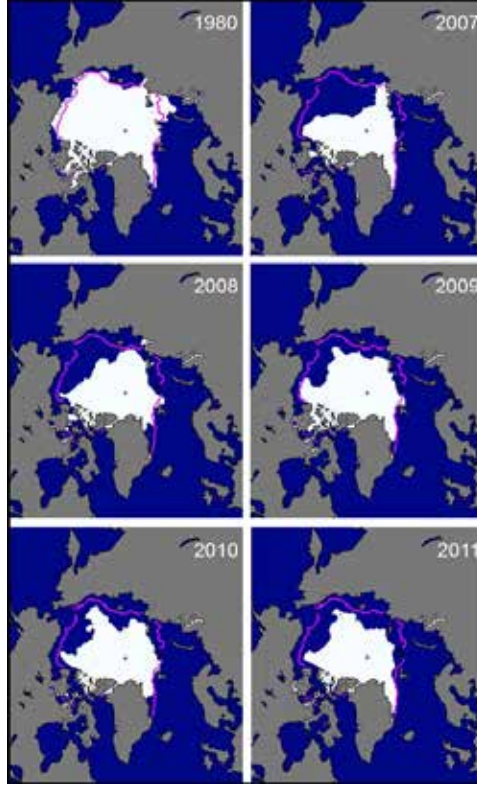
⁶ Arctic Council, *a.g.e.*, s. 37.

⁷ Kuzeydoğu Geçidi (KDG), Kuzey Burnu (Norveç) civarındaki kuzeybatı Avrupa'dan, Avrasya ile Sibirya'nın kuzey kıyıları boyunca uzanan ve Bering Boğazı üzerinden Pasifik'e açılan deniz rotaları dizisidir.

⁸ Arctic Council, *a.g.e.*, s. 43; Hobbs, *a.g.e.*, s. 5.

görülmüştür.⁹ Uyduların kayıt yapmaya başladıkları 1979 yılından itibaren, Arktika Okyanusu'ndaki deniz buzunun ve kıyıdaş denizlerinin kaybı %30'a kadar ulaşmıştır. Önceki tahminlerde, 2100 yılına kadar yaz aylarında buzların tamamen çözülmüş olacağı öngörülmekteyken, son çalışmalar bunun 2035'e kadar gerçekleşeceğini tahmin etmektedirler.¹⁰

Harita 1: Arktika'daki Buzulların Yıllar İçinde Değişimi

Kaynak: <http://www.arctic.noaa.gov/report11/images-ocean/si-fig4.jpg>.

Arktika'daki kar ve buzların erimesi, dünyadaki okyanus suyu miktarının artmasına neden olmaktadır. Buzulların erimesi sonucu artan deniz seviyesi, başta Bangladeş, Endonezya ve Hindistan olmak üzere, deniz seviyesine yakın ülkelerdeki

⁹ Torleiv Bilstad, "Climate Change and Consequences for the Arctic", **Arctic Oil and Gas: Sustainability at Risk?**, (ed. Aslaug Mikkelsen, Oluf Langhelle), New York 2008, s. 51.

¹⁰ **What Future for the Arctic?: New Awareness of and Opportunities for UNEP to Address Climate Change in the Arctic**, Nairobi, Kenya, 18 February 2013, (Çevrimichi) <http://www.unep.org/gc/gc27/Docs/se/What%20Future%20for%20the%20Arctic.pdf>, 30 Aralık 2014, s. 6.

tarımı ve gıda arzını etkileyebilecektir.¹¹ Uzun vadede bölgedeki en büyük endişeyi ise, 3 km'ye varan buzlarla çevrili Grönland taşımaktadır. Erimeleri durumunda, Grönland'daki buzulların küresel deniz seviyelerini 7 metreye kadar yükseltebileceği söylenmektedir. Grönland, gittikçe artan bir şekilde açık sularla çevrenmekte ve yüzer buzul alanlarındaki sığ göller büyüdükçe, 11°C'ye ulaşan yaz sıcaklıkları görülmektedir. Bu buzulların erimesi, dünya deniz seviyesinin her yıl ortalama 3 mm yükselmesine sebep olmaktadır.¹² 2015 yılında yapılan bir araştırmada ise, Kuzey Buz Denizi'ndeki buz seviyesinin 1975-2012 yılları arasında %65 azaldığı belirtilmiştir. Ayrıca 2015 yılında, kış mevsimi buz seviyesinin rekor derecede düştüğü gözlenmiştir.¹³

b. Doğalgaz ve Petrol:

ABD Jeoloji Araştırmaları Kurumu (USGS)'na göre¹⁴, Arktika dünyadaki keşfedilmemiş petrol kaynaklarının %13'üne (90 milyar varil petrol) ve keşfedilmemiş doğalgaz kaynaklarının da %30'una (1699 trilyon fit küp doğal gaz ve 44 milyar varil sıvı doğal gaz) sahiptir. Söz konusu bu kaynakların yaklaşık %84'ü açık deniz (offshore) alanlarında yer almaktadır. ABD Enerji Enformasyon Bakanlığı'nın Aralık 2011 değerlendirmesine göre, Arktika açık denizindeki petrol ve gazın, “ekonomik, zorlayıcı çevre şartları ve devam etmekte olan sınır tartışmaları sebebiyle riskleri olsa da, potansiyel getirisi çok fazladır”.¹⁵

Arktika'daki gaz kaynaklarının %63'ü Avrasya'da ve %36'lık oranıyla petrol kaynaklarının büyük kısmı Kuzey Amerika'da yoğunlaşmaktadır. Bölgedeki enerji kaynakları bakımından Rusya ve Norveç, Arktika gaz kaynaklarının %72'sine sahipken, diğer kıyıdaş devletler olan ABD, Kanada ve Grönland ise, geriye kalan %28'lik kısmı ellerinde bulundurmaktadır. Arktika bölgesindeki en büyük petrol ve

¹¹ A.g.e., s. 7.

¹² United Nations Environment Programme, **UNEP Year Book: Emerging Issues In Our Global Environment**, 2013, (Çevrimiçi) http://www.unep.org/pdf/uyb_2013_new.pdf, 30 Mart 2015, s. 22-23.

¹³ “Kuzey Kutbu'ndaki buzullarda rekor erime”, **BBC Türkçe**, 20 Mart 2015, (Çevrimiçi) http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2015/03/150320_kuzey_kutup_buz, 23 Mart 2015.

¹⁴ U.S. Geological Survey, **Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle**, (Çevrimiçi) <https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf>, 31 Aralık 2014. “Söz konusu çalışmada 50 milyon varilden küçük doğalgaz yatakları ve 300 milyar fit küpten küçük konvansiyonel gaz yatakları kapsam dışı tutulmuştur. Çalışma ayrıca, kaya petrolü, ağır petrol, katran kumu, kömür gazı ve gaz hidrat gibi konvansiyonel hidrokarbonları da değerlendirme dışında bırakmıştır.”, **bkz.** Peter F. Johnston, “Arctic Energy Resources and Global Energy Security”, **Journal of Military and Strategic Studies**, c. XII/2 (2010), 2010, s. 3.

¹⁵ Heather A. Conley v.d., “Arctic Economics in the 21st Century: The Benefits and Costs of Cold”, **A Report of the CSIS Europe Program**, July 2013, (Çevrimiçi) http://csis.org/files/publication/130710_Conley_ArcticEconomics_WEB.pdf, 18 Ekim 2014, s. 2-4.

gaz rezervleri ise Rusya'da keşfedilmiştir. Rusya, 500 milyon varili aşan kazanılabilir petrol ve doğal gaz rezervlerine sahip 43 adet büyük petrol ve gaz sahasını elinde bulundurmaktadır.¹⁶

c. Maden Kaynakları:

Bölgedeki maden kaynakları açısından Grönland, kendisini kaplayan büyük buz tabakasının da küçülmesiyle, Arktika'daki madencilik faaliyetleri bakımından hızla ilgi çekmeye başlamıştır. Her ne kadar sahip olduğu maden kaynaklarından henüz yeterince yararlanılmamış da olsa Grönland, uranyum, demir cevheri, altın, elmas, kurşun ve çinko gibi kıymetli elementlere önemli ölçüde sahiptir. Son dönemde nadir bulunan maden rezervlerinde büyük miktarlarda keşiflerin olması, özellikle Çin'in bölgeye ilgisini artırmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda, Çin'in Arktika bölgesindeki ticaret faaliyetlerine giriş kapısı olması açısından Grönland'ın büyük bir potansiyel taşıdığı söylenebilir. Nitekim 2009'dan beri Çinli madencilik şirketleri, Grönland'daki projelere yatırım yapmaya başlamışlardır:¹⁷ Diğer bir Arktika ülkesi olan Kanada'nın Arktika sınırları altın, kömür, elmas, nikel, kurşun, çinko gibi madenler açısından zengin kaynaklara sahiptir.¹⁸

d. Balıkçılık:

Biyolojik kaynaklar açısından bakıldığında Arktika, dünyanın en büyük balık stoklarından birkaçına sahiptir. Som balıklarının %25'ine sahip Arktika'nın, Alaska ve Kanada kıyıları boyunca çok büyük Pasifik som balığı stokları bulunmaktadır. Çok bilinen bir başka Arktika türü ise Atlantik morinasıdır. Dünyanın son ve en büyük morina stokları Barents Denizi'ndedir. Kömür balığı, Bering Denizi'ndeki en büyük beyaz balık stoklarının olduğu türdür. Arktika'da, büyük miktarda ticari değeri olan toplam yaklaşık 430 balık türü (ringa, morina, somon, akrep balığı, yassı balık vb.) bulunmaktadır.¹⁹

e. Taşımacılık ve Ulaştırma:

Bahsi geçen tüm bu nedenlerle birlikte buzlardan arınmış deniz rotası gittikçe

¹⁶ Seray Toker, "United States And Russia In the Arctic Energy Future: Rivalry or Harmony?", İzmir Ekonomi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Sürdürülebilir Enerji Yüksek Lisans Programı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, İzmir 2014, s. 29-30.

¹⁷ Conley v.d., **a.g.e.**, s. 26.

¹⁸ **A.g.e.**, s. 30.

¹⁹ World Wide Fund For Nature (WWF), **Effects of Climate Change on Arctic Fish Factsheet**, (Çevrimiçi) http://assets.worldwildlife.org/publications/394/files/original/Effect_of_Climate_Change_on_Actic_Fish_fact_sheet.pdf, 31 Aralık 2014; "Flora and Fauna", **Arctic Info**, (Çevrimiçi) <http://www.arctic-info.com/Encyclopedia/Rubric/flora-and-fauna>, 4 Mayıs 2015.

yaygınlaşırken, Kuzey Denizi Rotası'na²⁰ (ve potansiyel olarak Arktika'nın maden ve doğal kaynaklarının taşındığı Kuzeybatı Geçidi'ne) giden ve onun üzerinden geçen güzergâh ve aktarmalar, Arktika'nın ekonomik büyümesini pekiştirecektir. Arktika bölgesi üzerinden yapılacak taşımacılığın, yakıt tüketimini ve karbon salınımlarını azaltmanın yanında, Asya, Avrupa ve Kuzey Amerika arasındaki Doğu-Batı yönlü geçiş sürelerini %40'a kadar azaltabileceği düşünülmektedir.²¹

Harita 2: Arktika'daki Taşımacılık Yolları (Soldan sağa sırasıyla: KBG, Merkezi Arktika Rotası, KDR)

Kaynak: <http://www.thearcticinstitute.org/>.

Arktika'daki Aktörler

Arktika'daki aktörler, bölgedeki çıkarları, faaliyetleri ve bölgeye olan ilgileri bakımından “bölgesel aktörler” ve “bölge dışı aktörler” olarak sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmadaki temel belirleyicinin, 1996 yılında, Arktika'ya ilişkin meseleleri görüşmek ve işbirliği yapmak amacıyla kurulan Arktika Konseyi'nin, kurucu belgesi olan Ottawa Beyannamesi'nde bölgedeki 8 ülkeyi “Arktika Devletleri” olarak nitelendirmesi olduğu söylenebilir. Aynı zamanda Konsey'in daimi üyesi olan 8

²⁰ Kuzey Denizi Rotası (KDR), Rusya Federasyonu kanunlarında batıda Kara Denizi'nden, doğuda Bering Boğazı'na dek bir deniz rotaları dizisi olarak tanımlanmıştır. KDG, tüm Doğu Arktika denizlerini kapsar ve Atlantik ile Pasifik okyanuslarını bağlarken, KDR, Barents Denizi'ni kapsamaz.

²¹ Conley v.d., a.g.e., s. 32.

devlet şunlardır: Amerika Birleşik Devletleri, Danimarka, Finlandiya, İsveç, İzlanda, Kanada, Norveç ve Rusya Federasyonu. Bu devletlerden Finlandiya, İsveç ve İzlanda, Kuzey Kutup (Arktika) Dairesi içerisinde olmalarına rağmen Arktika Okyanusu'na kıyıları yoktur. Bu sebeple, bu devletlerin Arktika'daki toprak paylaşımıyla ilgili talepleri bulunmamaktadır.

“Bölge dışı aktörler” olarak nitelendirdiğimiz, coğrafi olarak Arktika'da herhangi bir sınırı olmayan fakat bölgenin jeopolitik önemi dolayısıyla, üst düzey çıkarları ve ilgisinin bulunduğu aktörler arasında başta, dünyanın en önemli ulus üstü topluluğu Avrupa Birliği (AB) olmak üzere, bu örgütün lokomotifleri Almanya, İngiltere, Fransa; Asya ülkelerinden başta ekonomik dev Çin, Japonya, Hindistan, Güney Kore ve Singapur vd. devletler yer almaktadır.

Rusya Federasyonu'nun Arktika Sınırları

Rusya Federasyonu'nun Arktika'ya yönelik politikalarını incelemeyen önce, bu politikaların tasarlanmasına neden olan alanın sınırlarını ve özelliklerini belirtmek gerekmektedir. Rusya'nın Arktika sınırları, “Kuzey Rusya'nın Bölgelere Ayrılmasına İlişkin Rusya Federasyonu Kanun Tasarısı”nda²² belirtilmiştir. Buna göre, söz konusu sınırlar;

- Arhangelsk Bölgesi yerel yönetimleri;
- Murmansk bölgesi içerisinde: Peçenga yöresi, Kolsk yöresi, Lovozersk yöresi, Severomorsk yerel yönetimi tarafından yönetilen alan ve Zaozersk, Skalitsiy, Snejnogorsk, Ostrovnoy'un kapalı idari bölgesel varlıkları ve idari açıdan Polyarni şehrine bağlı olan nüfus merkezleri;
- Nenets otonom ulusal bölgesi – tüm sınırları;
- Komi Cumhuriyeti içerisinde – Vorkuta şehri ve idari olarak ona bağlı alanlar;
- Yamal-Nenets otonom milli bölgesi içerisinde; Priural, Tazov ve Yamal yöresi, Salehard ve Labitnang yerel yönetimleri tarafından yönetilen sınırlar;
- Taymir (Dolgan-Nenets otonom bölgesi) – tüm sınırları;
- Krasnoyarsk bölgesi içerisinde – Norilsk yerel yönetimi tarafından yönetilen alanlar;
- Saha Cumhuriyeti içerisinde: Allayhov, Anabar, Bulun, Nijnekolim, Olenek

²² Arctic Council Protection of the Arctic Marine Environment Working Group, **Arctic Offshore Oil and Gas Guidelines**, 2009, (Çevrimiçi) http://www.pame.is/images/03_Projects/Offshore_Oil_and_Gas/Offshore_Oil_and_Gas/Arctic-Guidelines-2009-13th-Mar2009.pdf, 4 Mayıs 2015, s. 77-78.

ve Ust-Yan bölgesi;

- Çukçei otonom milli bölgesi – tüm sınırları;
- Koryak otonom bölgesi içerisinde – Olutor yöresinden müteşekkildir.

Ayrıca, Rusya'nın Arktika sınırlarına ilişkin 2014 yılında yürürlüğe giren bir kararname, belirtilen sınırları onaylamakla beraber, 15 Nisan 1926 tarihli SSCB Merkez Yürütme Kurulu kararnamesinde belirtilen kara ve adaları da, daha önce olduğu gibi Rusya'nın Arktika bölgesi içerisinde kabul etmektedir.²³ Yaklaşık 30 milyar m³ orman stoku ve kıta buzulundaki 15.000 km³'lük tatlı su rezervlerinin yanında Rusya Arktikası, başta tatlı su stoku ve deniz ürünleri olmak üzere, Rusya'nın altın, kömür, gaz, petrol, krom, nikel, bakır ve diğer pek çok maden rezervleri bakımından, Rusya kaynaklarının %40-100'ünü oluşturmaktadır. Bu bakımdan Rusya Arktikası, milli gelirin %20'si ve toplam ihracatın da yaklaşık %60'ını ifade etmektedir.²⁴

ABD Enerji Enformasyon İdaresi'nden Philip Budzik'in belirttiğine göre²⁵, Kuzey Kutup Dairesi çevresinde keşfedilen 61 büyük alanın 43'ü, Rusya sınırları içerisinde. Rusya'ya ait bu alanlardan 33'ü doğalgaz ve 2'si petrol olmak üzere 35'i, Batı Sibirya Havzası'nda bulunmaktadır ve geriye kalan 8 sahanın 5'i Timan-Peçora Havzası'nda, 2'si Güney Barents Havzası'nda ve son olarak 1 tanesi de Ludlov Sırtı'ndadır.

²³ "Russia has finally identified the land territory of the Arctic", **Arctic-Info**, 5 Mayıs 2014, (Çevrimiçi) <http://www.arcticinfo.com/news/05052014/russiahasfinallyidentifiedthelandterritoryofthearctic/>, 22 Temmuz 2016.

²⁴ Igor S. Zonn, "Social, Economic, Legal and Political Issues of the Russian Arctic", **Influence of Climate Change on the Changing Arctic and Sub-Arctic Conditions**, (ed. Jacques C.J. Nihoul, Andrey G. Kostianoy), Netherlands 2009, s. 210.

²⁵ Philip Budzik, "Arctic Oil and Natural Gas Potential", **U.S. Energy Information Administration Office of Integrated Analysis and Forecasting Oil and Gas Division**, October 2009, (Çevrimiçi) http://www.eia.gov/oiaf/analysispaper/arctic/pdf/arctic_oil.pdf, 30 Aralık 2014, s.4.

Harita 3: Rusya Federasyonu'nun Arktika Sınırları

Kaynak: Geir Honneland, Jorgen Holten Jorgensen, “Federal Environmental Governance and the Russian North”, *Polar Geography*, c. XXIX/1 (2005), 2005, s. 28.

Rusya Arktikası'nın yaklaşık 2 milyonluk nüfusu arasında sayıları 200.000 civarında olan yerli halklar, bölgede çoğunlukla dağınık bir yerleşime sahip ve çoğu halen geleneksel geçim kaynakları olan çobanlık, avcılık, besicilik, el sanatları gibi faaliyetlerle uğraşmaktadırlar. İşsizlik seviyesinin yüksek olduğu bu halkların yarısına yakınının, Sovyetler dönemindeki sıkı eğitim politikalarına rağmen okuryazarlık seviyesi düşüktür.²⁶

Ülke nüfusunun yalnızca %1'ini oluşturmasına rağmen, Rusya Arktikası, 2012 yılında ülkenin GSYİH'na %11 ve ihracat gelirine %22'lik bir katkı yapmıştır. Ülkenin gaz rezervlerinin %30'u ve petrol rezervlerinin de %13'üne sahip olmakla beraber, ihraç edilen ham maddelerin %60'ını oluşturan Rusya Arktikası'ndaki başlıca sınai merkezler şunlardır: Arhangelsk – Ormancılık ve deniz sanayii için makine imalatı tesisleri; Murmansk – Deniz sanayii tesisi, makine imalatı, inşaat sanayii; Norilsk – Demir içermeyen madenleri işleme; Uhta – Petrol arıtma, gaz işleme, kimya sanayii; Vorkuta – Kömür ve inşaat fabrikaları.²⁷

²⁶ Zonn, a.g.e., s. 212.

²⁷ Paul R. Josephson, *The Conquest of the Russian Arctic*, Cambridge 2014, s. 350; Zonn, a.g.e., s. 214.

Rusya Federasyonu'nun Arktika'ya Bakışı

Rusya Federasyonu, 2000'li yıllara, 90'lı yıllardaki kargaşanın getirdiği belirsizlikle girdi. Ancak yeni lider Putin, Rusya'nın her yönüyle yeniden inşası yoluyla, "küresel oyun kurucu" konumunu tekrar elde etmesini sağlayacak adımlar attı ve Sovyet sonrası neredeyse kaderine terk edilen Arktika da, bu atılımlardan nasibini aldı. 2008 yılında, dönemin devlet başkanı Dimitri Medvedev, Rusya'nın Arktika bölgesinin, ülke GSYH'nin yaklaşık %20'si ve ulusal ihracatın %22'sini oluşturduğunu belirtmiştir. Arktika'daki temel hedefin, "Rusya'nın kaynak merkezine dönüştürülmesi" olduğunu söyleyen Medvedev'e göre, bu hedef yolunda bazı engeller vardır: Esas sorun, bölgedeki ulusal çıkarların korunması iken, Arktika'da yaşanan dış göç ve nüfus azalması, yasal eksiklikler, ulaşım ve iletişim altyapısı eksikliği ile çıkarların güvenliğini temin edecek Kuzey Donanması'nın (ve diğer unsurların) yenilik ihtiyacı sorunları bulunmaktadır.²⁸

Nitekim, Rusya Federasyonu'nun Arktika'ya yönelik temel belgelerinden 2008 tarihli stratejide²⁹, Rusya'nın Arktika'daki temel ulusal çıkarları arasında, "Rus iktisadi ve toplumsal kalkınmasına ilişkin sorunları çözümlen stratejik bir kaynak merkezi olarak kullanılması; bir barış ve işbirliği bölgesi haline getirilmesi ve Kuzey Denizi Rotası'nın kullanılması" yer almaktadır.

Rusya Federasyonu'nun Arktika'ya Yaklaşımının Temel Unsuru Olarak Enerji

Rusya'nın Arktika Bölgesi, üretim bakımından Rus gazının %95'ini, petrolünün yaklaşık %70'ini ve deniz ürünlerinin de, %15'ini karşılamaktadır.³⁰ Arktika'da, petrol açısından zengin olan kıta sahanlığının 6.000.200 km²'lik bölümüne sahip olan Rusya, bölgedeki 60 adet zengin petrol yatağının 43'ünü elinde bulundurmaktadır. Söz konusu yataklar, Arktika kaynaklarının yaklaşık %80'ini oluştururken, Rusya tarafından bu bölgede 2030 yılına kadarki dönemi kapsayan jeoloji çalışmalarına 20 milyar rubleden fazla kaynak ayrılmıştır.³¹ Rusya Bilimler Akademisi'nden bir

²⁸ "Speech at Meeting of the Russian Security Council on Protecting Russia's National Interests in the Arctic", September 17, 2008, **The Kremlin**, Moscow, (Çevrimiçi) <http://www.en.kremlin.ru/d/48304>, 9 Ağustos 2015.

²⁹ **Basics of the State Policy of the Russian Federation in the Arctic for the Period till 2020 and a Further Perspective**, September 18, 2008, (Çevrimiçi) <http://www.arctis-search.com/Russian+Federation+Policy+for+the+Arctic+to+2020>, 2 Mart 2015.

³⁰ Lassi Heininen, Alexander Sergunin, Gleb Yarovoy, **Russian Strategies in the Arctic: Avoiding a New Cold War**, Moscow, September 2014, (Çevrimiçi) http://vid-1.rian.ru/ig/valdai/arctic_eng.pdf, 20 Mayıs 2015, s. 9-10.

³¹ "Arktik petrol çıkarımında önemli bir bölgeye dönüşüyor", **Rusya'nın Sesi Radyosu**, 20 Nisan 2014,

uzmanın belirttiğine göre,³² mevcut durumda, Rusya'nın Arktika Bölgesi'nde, 594 petrol sahası, 179 gaz, 350'den fazla altın yatağı ile çeşitli hammadde yatakları açılmış durumdadır. Toplamda, sayıları 100'ü aşan potansiyel petrol ve gaz sahalarından 60'ı, Barents Denizi ve Peçora Körfezi'ndedir. Bunlardan öne çıkanlar şöyledir:³³

Barents Denizi: Ştokman ve Ledovoye kondensat gaz sahaları; Murmansk, Lunin, Lüdlov ve Severo-Kildin gaz sahaları;

Kara Denizi: Rusanov ve Leningrad kondensat gaz sahaları;

Peçora Körfezi: Prirazlomnoye petrol yatakları ile Severo-Gulyayev petrol ve kondensat gaz sahası; Pomore kondensat gaz sahası.

Öte yandan, Rusya'nın Arktika'daki ilk açık deniz sahası olan Murmansk gaz sahası, 1983'te Barents Denizi'nde ve ilk açık deniz petrolü ise, 1986 yılında Peçora Körfezi'ndeki Severo-Gulyayev sahasında keşfedildi. Buna karşın, bazı Rus uzmanlara göre,³⁴ Arktika'daki 20 yılı aşan tecrübesine rağmen, Rusya'nın bölgedeki petrol ve gaz keşifleri sayısının, potansiyel alanların zenginliği ve büyüklüğüne oranla çok düşük olduğu düşünülmektedir. Söz konusu değerlendirmede, özellikle Barents, Peçora ve Kara denizlerinde keşfedilmiş sahalardan, bugün sadece Ştokman ve Prirazlomnoye sahalarının geliştirilmeye hazır olduğuna dikkat çekilmektedir.

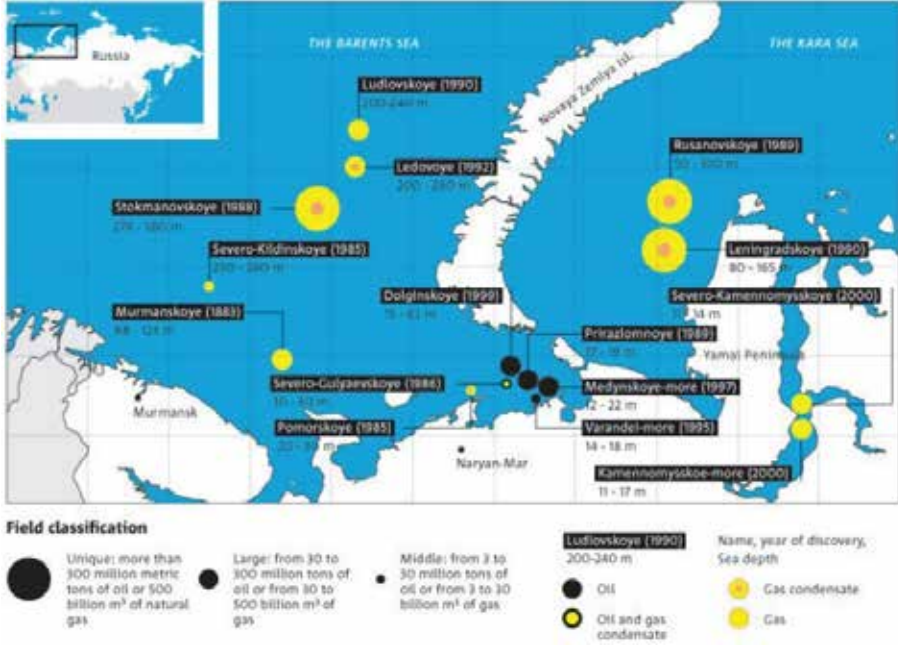
Rusya'nın, hem ülke ekonomisinin sağlıklı bir şekilde gelişimini sürdürebilmesi hem de, uluslararası enerji alanında önde gelen ülkeler arasındaki konumunu koruyabilmesi için, ilk defa Sovyetler Birliği döneminde keşfedilmiş, üretime başlamış ve hâlihazırda düşüş eğiliminde olan kaynak merkezlerinin yanında, buralarda aynı dönemde inşa edilmiş altyapıyı da yenilemesi, ayrıca orta ve uzun vadede, hem yurtiçi kaynak ihtiyacını karşılamak hem de adı geçen bölgelerden yurtdışına kaynak ihracını sağlamak için, yeni keşif ve sondajlar yapması; bunun için de, özellikle Batı Avrupalı enerji şirketlerinin teknik bilgi, ileri teknolojik donanımları ve sermaye yatırımlarını elde etmesi gerekmektedir.

(Çevrimiçi) http://turkish.ruvr.ru/news/2014_04_20/Arktik-petrol-cikariminda-onemli-bir-bolgeye-donusuyor/, 21 Nisan 2014.

³² V.P. Zhuravel, "Россия в Арктике (краткий очерк) – Russia in the Arctic (brief article)", **Arctic Review**, c. 0/1 (2015), 2015, (Çevrimiçi) <http://iecca.ru/en/arkticheskoe-obozenie/item/413-arctic-reviw-1-2015>, 16 Aralık 2015, s. 18.

³³ S. Kovalev, L. Gainutdinova, "Opening up the Arctic: Economic and Geopolitical Aspects", **Russian Politics and Law**, c. L/2 (March-April 2012), 2012, s. 80.

³⁴ K. Pavlov, V. Selin, "Resources of the Russian Arctic: Problems and Prospects for Using Them", **Problems of Economic Transition**, c. LV/4 (August 2012), 2012, s. 59.

Harita 4: Rusya'nın Arktika'daki Petrol ve Gaz Sahaları

Kaynak: <http://themoscownews.com/images/18912/97/189129729.jpg>.

Rusya'nın, Arktika'daki politikalarını oluşturan aktörlere bakıldığında ise, 2015 yılında kurulan "Arktika'nın Geliştirilmesi için Devlet Kurulu" dikkati çekmektedir. Kurulun bünyesinde şu üyeler yer almaktadır: Bakanlık düzeyinde, Enerji Bakanlığı, İktisadi Kalkınma Bakanlığı, Savunma Bakanlığı ile Tabii Kaynaklar ve Çevre Bakanlığı; federal ajanslardan Devlet Sınır Altyapısını Geliştirme Federal Ajansı; Rusya Meclisi üst kanadı olan Federasyon Konseyi; Gazprom, Lukoil ve Rosneft gibi enerji şirketleri; eyaletler, otonom bölgeler ve cumhuriyetlerden oluşan federal birimler; kamusal örgütlerden Kutup Araştırmacıları Derneği.³⁵ Kurulun katılımcılarından anlaşıldığı üzere, Rusya, Arktika'daki politikalarının sağlıklı bir biçimde tespiti ve yürütülmesi için ulusal güvenlikten toplumsal sorunların çözümüne, iktisadi gelişimden devlet yürütme organlarının, diğer oluşumlarla birlikte çalışmasına kadar kapsayan önemli bir yapı oluşturmuştur.

³⁵ Ekaterina Klimenko, "Russia's Arctic Security Policy: Still Quiet in the High North?", *SIPRI Policy Paper*, No. 45, February 2016, (Çevrimiçi) <https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRI45.pdf>, 22 Temmuz 2016, s. 4.

Rusya Federasyonu'nun Arktika'daki Askeri Politikaları

Rusya'nın, Arktika'daki çıkarlarının en önemli güvencesi, şüphesiz bölgedeki askeri varlığıdır. Rusya'nın Arktika'daki askeri politikalarının üç hedefi vardır: Arktika'daki Rus egemenliğinin savunulması; bölgedeki Rus iktisadi çıkarlarının korunması ve Rusya'nın, dünya çapında askeri kabiliyetleri olan büyük bir güç olduğunun kanıtlanması.³⁶ Bu amaçla Arktika, dört askeri bölgeye ayrılmıştır: Peçenga'dan (Murmansk bölgesi), Ust-Kora'ya kadar (Arhangelsk bölgesi) Leningrad Askeri Bölgesi; Yar'dan Olenyi adasına kadar (Yamalo-Nenets Otonom Bölgesi) Volga-Urallar Askeri Bölgesi; Leskinen'den, Kojevnikovo'ya kadar (Krasyonarsk Bölgesi) Sibirya Askeri Bölgesi; Bolşoy Begiçev adasından (Saha Yakut Cumhuriyeti), Anadır'a kadar (Çukotka Otonom Bölgesi) Uzak Doğu Askeri Bölgesi.³⁷

Deniz Kuvvetleri

Rusya Federasyonu'nun, Arktika'daki en temel ve en önemli askeri unsuru, deniz kuvvetleridir. Rusya'nın Arktika bölgesinden sorumlu deniz kuvvetleri ise, Rus donanmasının 2/3'ünü oluşturan Kuzey Donanması'dır. Kuzey Donanması'na ait Arktika'daki üsler şöyledir: Bolşaya Lopatka, Gacıyevo, Granite, İokange (Gremiha), Nerpiçya Guba, Olenya Guba, Ostrovnoye, Polyarnoye, Sayda-Guba, Severomorsk ve Vidyayevo. Ayrıca, Sputnik ve Peçenga'da da birer Deniz Piyade Tugayı bulunmaktadır.³⁸

1933 yılından beri, Barents Denizi'nin güneybatısındaki Kola Yarımadası'nda konuşlanan Kuzey Donanması'nın, ülkenin diğer bölgelerine göre çatışma yoğunluğunun düşük olduğu bu bölgede bulunmasının en önemli sebebi, başta Kuzey Amerika olmak üzere, diğer kıtalardaki potansiyel tehditlere coğrafi yakınlıktır. Bununla birlikte, Barents Denizi'nin güney bölümündeki buzul şartlarının elverişli olması, Atlantik ve Arktika okyanuslarına erişim kolaylığı da, sebepler arasındadır.³⁹

Kuzey Donanması bünyesinde faaliyet gösteren gemilere bakıldığında, ortalama 25 yıllık eski gemiler olduğu görülmektedir. 1 adet uçak gemisi (Amiral Kuznetsov); 1 adet nükleer füze gemisi (Büyük Petro); az sayıda Udaloy ve Sovremenny sınıfı destroyer ve bir düzine orta büyüklükte gemi ile çok sayıda küçük

³⁶ Heininen vd., **a.g.e.**, s. 79.

³⁷ Alexandr' Golts, "The Arctic: A Clash of Interests or Clash of Ambitions", **Russia in the Arctic**, (ed. Stephen J. Blank), Carlisle 2011, s. 55.

³⁸ Klimenko, **a.g.e.**, s. 54.

³⁹ Caitlyn L. Antrim, "The Next Geographical Pivot: The Russian Arctic in The Twenty-first Century", **Naval War College Review**, c. LXIII/3 (Summer 2010), 2010, s. 285-286.

gemi, Kuzey Donanması emrindedir. Destroyerler bakımından, kara ve hava saldırıları için Sovremenny, denizaltılara karşı da Udaloy sınıfı destroyerler (Koramiral Kulakov) tasarlanmıştır.⁴⁰ Kuzey Donanması'nda faaliyet gösteren 38 adet yüzey gemisi bulunmaktadır. Donanma, 1 tanesi uçak gemisi olmak üzere, 11 adet büyük yüzey gemisi, 3 kruvazör, 7 destroyer, 9 korvet, 12 mayın gemisi ve 4 adet çıkarma gemisine sahiptir. Kruvazörlerden ikisi, Amiral Nahimov (2018'de göreve dönecek) ve Mareşal Ustinov, yenileme çalışmaları sebebiyle şu anda hizmet dışıdır. Orduyu Yenileme Devlet Programı kapsamında Rusya, 15 fırkateyn ve 25 kadar korvet dâhil, 51 adet yüzey gemisi inşa etmeyi planlamakta ve 1 destroyer, 5 fırkateyn, 5 mayın tarama gemisi ve 2 çıkarma gemisinin, 2020 yılı sonuna kadar tamamlanmasını öngörmektedir.⁴¹ Yakın dönemde Rus donanmasına çeşitli türlerde gemiler katılmıştır. Bunlardan silah taşıma gemisi Akademik Kovalyov, Bulava balistik füzelerinden 8 adede kadar taşıyabilmektedir. İstihbarat gemisi olan Yuri İvanov, sınıfının en büyük gemisidir ve elektronik istihbarat toplamak için ileri teknoloji araçlarla donatılmıştır. Son 20 yılda, Rusya'da yapılan en büyük gemi olarak nitelendirilen Amiral Gorşkov sınıfı gemilerden ilki ise, 2016 yılı içerisinde donanmadaki yerini almıştır.⁴²

Rus donanma kuvvetlerinin olmazsa olmaz unsurlarından biri de, buzkıran filosudur. Kutup şartları için özel olarak tasarlanan bu gemiler, Sovyet döneminden beri Rusların kutuplardaki başarılarında önemli pay sahibidir. Hâlihazırda Rus donanmasında, Taymir, Vaygaç, Yamal ve 50 Let Pobedy nükleer buzkıranları görevdedir. Bunlardan ilk üçünün, eski olmaları sebebiyle 2020-2021 yılına kadar, kullanımlarının sonlandırılması düşünülmektedir.⁴³

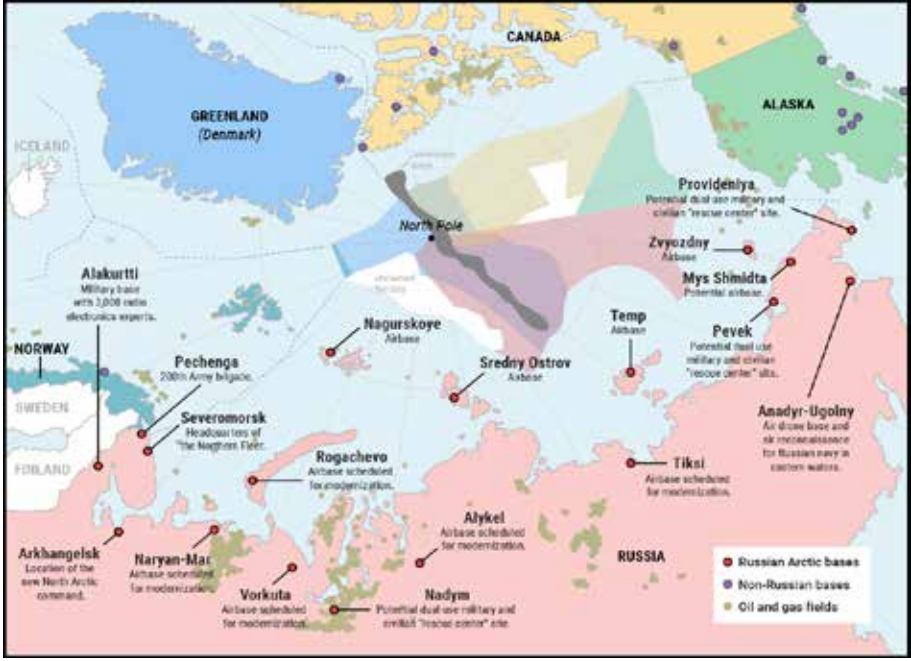
⁴⁰ Kristian Åtland, "Russia's Armed Forces...", s. 279.

⁴¹ Klimentko, a.g.e., s. 20-21.

⁴² Atle Staalesen, "Navy fills up with new ships", **The Independent Barents Observer**, December 28, 2015, (Çevrimiçi) <http://www.thebarentsobserver.com/security/2015/12/navy-fills-new-ships>, 28 Aralık 2015.

⁴³ Klimentko, a.g.e., s. 24; "Russian Federation Marine Doctrine", July 26, 2015, Baltiisk, (Çevrimiçi) <http://www.en.kremlin.ru/d/50060>, 9 Ağustos 2015; Atle Staalesen, "Future of icebreaker fleet on President's table", **The Independent Barents Observer**, July 4, 2016, (Çevrimiçi) <http://www.thebarentsobserver.com/arctic/2016/07/future-icebreaker-fleet-governments-table>, 5 Temmuz 2016.

Harita 5: Rusya'nın Arktika'daki Üsleri

Kaynak: http://static1.businessinsider.com/image/55c50ab3371d22c6178bca77-1200-1062/bi_graphics_russia's%20militarization%20of%20the%20arctic_05.png.

Rus donanmasının, Arktika'daki bir diğer unsuru ise denizaltılardır. Kanada Operasyonel Araştırma ve Analiz Merkezi'nden Michael L. Roi'nin belirttiğine göre, stratejik nükleer caydırıcılığının korunması, Rusya'nın en önemli önceliğidir. Bu doğrultuda Rus karar vericiler, nükleer denizaltılara ve denizaltına yerleştirilen silahlara olan yatırımların sürdürülmesiyle korunan nükleer caydırıcılığın, hem Rusya'nın korunmasını hem de büyük güç konumunu sürdürmesini sağladığına inanmaktadır.⁴⁴ Kuzey Donanması'na ait nükleer denizaltılar, her biri çeşitli alt birliklere sahip iki bölüğe ayrıldılar. Söz konusu denizaltı bölükleri, karargâhları Gacıyevo'da ve yeni yapıda "denizaltı kuvvetleri" adıyla olacak şekilde birleştirildiler.⁴⁵

Hâlihazırda Rusya'nın, 6'şar adet faal Delta III ve Delta IV stratejik denizaltısı bulunmaktadır ve Delta IV denizaltıları için, 2007'de hizmete giren yeni bir sonar sistemi

⁴⁴ Michael L. Roi, "Russia: The Greatest Arctic Power?", *Journal of Slavic Military Studies*, c. XXIII/24 (2010), 2010, s. 565.

⁴⁵ Kristian Átlund, "Russia's Armed Forces...", s. 278.

ile yeni Sineva kıtalararası balistik füzeyi içeren yenileme çalışmaları yapılacaktır. Bir başka Rus stratejik denizaltı sınıfı olan Tayfun'un ise, uzun menzilli seyir füzeleriyle yeniden donatılmasına karar verilmiştir. Mevcut durumda, sadece 1 adet Tayfun sınıfı stratejik denizaltı (Dmitri Donskoy) yenilenerek, Kuzey Donanması'na katılmıştır. Rus yetkililer, Tayfun sınıfı denizaltıların gelecekte yeni Borey sınıfı 4'üncü nesil nükleer denizaltılarla değiştirilmesini planlamaktadır. Savunma Bakanlığı'nın yaptığı planlamaya göre, Kuzey ve Pasifik Donanmaları için 4'er adet yapılması düşünülen Borey sınıfı denizaltıların, 2020 yılına kadar tamamlanması gerekmektedir.⁴⁶

Hava Kuvvetleri

Rusya'nın Arktika'daki sınırlarının, bölgedeki sivil ve askeri faaliyetlerinin güvenliğini sağlayan unsurlardan biri de Rus hava kuvvetleridir. Sovyetler Birliği döneminde Rusya, Arktika'daki keşiflerde ve bölge güvenliğinin sağlanmasında hava kuvvetlerinin kullanılmasına öncülük etmiştir. Dolayısıyla, o günden bugüne, bölgeye olan stratejik bakış çerçevesinde Arktika'daki Rus hava kuvvetlerine önemli yatırımlar yapılmıştır. Ancak, Sovyetler'in dağılmasıyla Arktika'daki Rus hava faaliyetleri de belirgin düşüş göstermiş ve Rus stratejik bombardıman uçakları, Soğuk Savaş sonrası ilk defa 2007 yılında Arktika üzerinde uçuş gerçekleştirebilmiştir.

Arktika'daki Rus hava güvenliği ihtiyacı, esas itibarıyla Kuzey ve Pasifik donanmalarının hava kuvvetlerince sağlanmaktadır. Söz konusu uçakların büyük bölümü, Rusya'nın Arktika sınırları dışında faaliyet göstermek için elverişli değildir ancak her iki donanma bünyesindeki Tu-142 anti-denizaltı savaş uçakları ve Il-38 deniz devriye uçakları, uzun mesafeli uçuşlar yapabilmektedir. Bunun yanında, Arktika'daki Rus hava kuvvetleri, üsler bakımından bölgedeki pek çok adaya yayılmış durumdadır. Barents ve Kara Denizlerindeki Novaya Zemlya, Franz Josef Takımadaları; Doğu Sibiry ve Laptev denizleri sınırları içerisindeki Yeni Sibiry Adaları; Çukçi ve Doğu Sibiry denizlerindeki Vrangal Adası ve Vrangal Adası'nın güneyindeki Şmit Burnu, söz konusu üsler arasındadır. Bu üslerdeki kuvvetler, "ortak görev gücü" adı altında birleştirilerek 2014 yılı Ekim ayında faaliyetlerine başladı. Söz konusu birlikler, RS-26 Rubej kıyı füze sistemleri, yüzeyden havaya füzeler ve Pantsir-S1 hava savunma sistemi ile donatılmıştır. 2014 yılında, Rusya Savunma Bakanlığı Ulusal Savunma Yönetimi Merkezi Başkanı Yüzbaşı General Miheil Mizintsev, toplam 13 hava sahası, 1 hava kuvvetleri atış alanı ve 10 radar alanı ve komuta merkezinin kurulacağını açıklamıştı. Ayrıca, Hava Savunma Kuvvetleri

⁴⁶ Heininen vd., a.g.e., s. 81-82.

Başkomutan Yardımcısı Tümgeneral Kirill Makarov, Arktika'daki Rus hava üslerinde MiG-31 savaş uçaklarının görevlendirileceğini belirtti.⁴⁷

Rusya'nın Arktika'daki uçak filosuna bakıldığında, pek çok orta ve uzun menzilli eski uçak göze çarpmaktadır. Bunlar arasında, 1950 yılında tasarlanmış ancak halen Rus stratejik askeri uçaklarının ana unsurunu oluşturan 63 adet turbo tahrikli Tu-95MS; 18 adet uzun menzilli Tu-160 Blackjack bombardıman uçağı; 80 adet Tu-22M Backfire orta menzilli bombardıman uçakları bulunmaktadır. Rus uzmanların belirttiğine göre, adı geçen son iki uçak modeline yakın geçmişte uçuş gizliliği sağlamak için elektronik donanımlar eklenmişse de, söz konusu uçaklar yüksek irtifada rahatlıkla tespit edilebilmektedirler. Rusya, bahsi geçen filoyu yenilemek için 2009 yılında Tu-95MS, Tu-160 ve Tu-22M'in yerine geçecek yeni bombardıman uçakları olan PAK-DA'nın (Perspektivnyy Aviatsionnyy Kompleks Dal'ney Aviatsii – Uzun Menzilli Askeri Uçaklar için İleriye Dönük Havacılık Kompleksi) geliştirilmesi amacıyla Tupolev şirketine sözleşme imtiyazı vermişti. İlk örneğin 2020 yılında havalanması ve 2025-2030 yıllarında hizmete girmesi beklenmekteydi. Ancak, Kremlin yönetimi, Rusya'nın Kırım'ı işgali sonrası Batılı ülkelerin yaptırımlarının Rus ekonomisine olumsuz etkileri sebebiyle projeyi geri çekti ve yerine, Tu-160 nükleer bombardıman uçaklarının yenilenmiş halini üretmeye karar verdi. Savunma Bakanı Yardımcısı Yuri Borisov, Tu-160'ın yeni sürümü olan Tu-160M2'nin seri üretimine 2023 yılından itibaren başlanacağını açıkladı.⁴⁸

Kara Kuvvetleri

Rus kara kuvvetleri, bahsi geçen diğer kuvvetlere nazaran Arktika'daki etkinliği daha sınırlı olan fakat Rusya'nın Arktika'daki askeri stratejilerine bağlı olarak, diğer kuvvetlerle birlikte kabiliyetleri artırılmaya çalışılan bir unsurdur. Bölgedeki Rus kara kuvvetlerine bakıldığında, Norveç sınırı yakınlarındaki Peçenga'da 200'üncü Bağımsız Motorize Piyade Tugayı, Kamenka'da da bir motorize piyade tugayı olan 138'inci Muhafız Alayı bulunmaktadır. Bunların dışında, Rusya'nın değişik yerlerinde bulunan piyade, hava piyade ve özel kuvvetler birlikleri, ihtiyaç halinde bölgeye sevk edilme ihtimaline bağlı olarak sık sık Arktika'da tatbikatlar yapmaktadırlar.⁴⁹

Rusya'nın son yıllarda Arktika'daki etkinliğine bakılacak olursa, 2012 yılında

⁴⁷ Klimenko, a.g.e., s. 21-22.

⁴⁸ Valery Konyshov, Alexander Sergunin, "Is Russia a Revisionist Military Power in the Arctic?", **Defense & Security Analysis**, c. XXX/4 (2014), 2014, s. 329-330; Jeremy Bender, "Russia may have to scrap its plans to build a fifth-generation stealth bomber", **Business Insider**, July 23, 2015, (Çevrimiçi) <http://www.businessinsider.com/russian-pak-da-bomber-facing-major-problems-2015-7>, 29 Aralık 2015.

⁴⁹ Kristian Åtland, "Russia's Armed Forces..." s. 280.

Rus deniz kuvvetleri tarihinde ilk defa Kotelnıy adasına deniz piyadelerini çıkartmıştır. 2013'te, Novosibirsk adalarına hava alanı yenilemesi için gerekli teknik malzemeleri bir grup gemi ile ulaştırılmış ve son olarak, 2014'te Rus Kuzey Donanması'nın, taktik grubu Novosibirsk adalarına yerleştirilerek daimi olarak burada konuşlandırılmıştır.⁵⁰ Novaya Zemlya'da ise Arktika takımadalarında konuşlanan ilk tam donanımlı piyade birliği faaliyet göstermeye başladı. Söz konusu birlik, yenilenmiş S-300 ve mobil füze sistemiyle donatılmıştır.⁵¹ Keza, tıpkı diğer kuvvetlerde olduğu gibi, Arktika'daki Rus kara kuvvetlerinde de, son yıllarda birçok yenilik görülmektedir. 200'üncü Bağımsız Motorize Piyade Tugayı ve 61'nci Bağımsız Donanma Piyade Alayı'na ek olarak, iki yeni tugay oluşturulmaktadır. Bunlardan ilki olan 80'inci Bağımsız Motorize Piyade Tugayı, Ocak 2015'te Fin-Rus sınırı yakınlarındaki Alakurtti'de kurulmuştur ve 3600 askerden oluşmaktadır.⁵²

Rusya'nın, bölgedeki tüm bu somut varlığının yanında, çıkarları ve hedeflerinin gerçekleştirilmesini etkileyen ilk ve en önemli etken ise, kıyıdaş devletler arasında yaşanan sınır anlaşmazlıkları bilhassa kıta sahanlığı dış sınırlarının belirlenmesi sorunudur.

Arktika Deniz Sınırlarının Belirlenmesi Sorunu ve Rusya'nın Tutumu

Arktika Okyanusu'na kıyısı olan devletler arasındaki en temel mesele, Arktika'daki deniz sınırlarının, kıta sahanlıkları ötesine uzanan deniz alanlarının belirlenmesidir. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'nin 76'ncı maddesine göre⁵³, kıyıdaş devletler, kendi kıtasal uzantıları olduğunu bilimsel olarak kanıtlamaları halinde, deniz sınırlarını, 200 deniz mili Münhasır Ekonomik Bölgeleri (MEB)'nin ötesine (350 deniz miline kadar) uzatabilmektedirler. Ancak sözleşmede, söz konusu sınırlara karşılık gelen yahut ötesine uzanan bölgelerde sınırların hangi ilkeler doğrultusunda belirleneceği tam olarak açıklanmadığından, Arktika Beşlisi (ABD, Danimarka, Kanada, Norveç ve Rusya) devletler arasında ihtilaflar doğurmuştur.

Rusya'nın, Arktika'ya yönelik yakın dönemdeki hak iddiaları konusunda, ilk

⁵⁰ “Arktika'da Rus Kuzey filosunun üssü olacak”, **Rusya'nın Sesi Radyosu**, 10 Eylül 2014, (Çevrimiçi) http://turkish.ruvr.ru/2014_09_10/arktikada-rus-kuzey-filosunun-ussu-olacak/, 10 Eylül 2014.

⁵¹ Atle Staalesen, “Russia deploys S-300 in Novaya Zemlya”, **The Independent Barents Observer**, December 9, 2015, (Çevrimiçi) <http://www.thebarentsobserver.com/security/2015/12/russia-deploys-s-300-novaya-zemlya>, 13 Aralık 2015.

⁵² Klimenko, a.g.e., s. 22.

⁵³ **Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi**, Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi UNIC-Ankara, Ankara, 5 Nisan 2001, (Çevrimiçi) <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, 2 Mayıs 2015.

olarak 20 Aralık 2001 tarihinde Birleşmiş Milletler Kıta Sahanlığı Sınırları Komisyonu (CLCS)'na yaptığı başvuru öne çıkmaktadır. Söz konusu başvurunun dikkat çekici özelliği, Arktika ülkeleri arasında BM Komisyonu'na Arktika'ya yönelik toprak talebiyle gelen ilk başvuru olmasıdır. Rusya söz konusu başvurusunda, BMDHS'nin kıta sahanlığı ve kıta sahanlığı üzerinde sahildevletlerin haklarına ilişkin 76'ncı ve 77'nci maddelerini gerekçe göstererek, Lomonosov ve Alfa-Mendeleyev Sıradağları'nın, Sibiry kıta sahanlığının bir uzantısı olduğunu, bundan dolayı Merkezi Arktika Okyanusu mıntıkalarıyla, Barents Denizi, Bering Denizi ve Ohotsk Denizi mıntıklarının, kendi yetki alanı içerisinde olduğunu iddia etti. Komisyon, 2002 yılında yaptığı değerlendirmede, söz konusu sunumun sadece derlenmiş ve ikincil verileri içerdiği gerekçesiyle yetersiz bularak reddetti ve ek çalışmalar talep etti. Bunun üzerine Rusya, Ohotsk Denizi ve Arktika Okyanusu'na ilişkin olmak üzere iki ayrı dosya gönderdi. Ohotsk Denizi'ne yönelik başvuru, Komisyon tarafından 2013 yılında alındı. Bu başvuruyu değerlendiren alt Komisyon, konu hakkında olumlu karara vardı.⁵⁴

Reddedilen ilk başvurunun ardından Rusya pes etmedi ve 2 Ağustos 2007'de, Rossiya nükleer buzkıranı ve araştırma gemisi Akademik Fyodorov'dan oluşan Rus keşif heyeti eşliğinde, Mir-1 ve Mir-2 adlı iki küçük derin su denizaltısını Kuzey Kutbu'nun soğuk sularına bıraktı. Rus araştırma ekibi, bu iki denizaltının yaklaşık 4300 metredeki deniz tabanına ulaşmasıyla yetinmedi, aynı zamanda bir titanyum çubuğa asılmış Rusya Federasyonu bayrağını da, okyanus tabanına dikti.⁵⁵ Bu olay, Rusya tarafında “Arktika'ya geri dönüşün”, başta bölge ülkeleri olmak üzere uluslararası kamuoyu nezdinde ise, Rusya'nın Arktika'daki faaliyetlerinin “tehlikeli” olarak algılanmasının yeni binyıldaki miladı oldu. Söz konusu sefer kapsamında yapılan araştırmalar da dâhil edilerek, 2009 yılında yapılan gözden geçirilmiş yeni başvuru, CLCS'nin onayından bir kez daha geçemedi. Komisyondaki uzmanlar, ek sismik ve batimetrik incelemeler yapılmasında ısrarcı oldular.⁵⁶

Rusya'nın, Arktika sınırlarıyla ilgili BM Komisyonu'na yapmış olduğu son başvuru ise, 3 Ağustos 2015 tarihinde olmuştur. Söz konusu başvuruda Rusya, Nansen ve Amundsen havzaları ile Gakkel sıradağlarını; Makarov Havzası, Lomonosov

⁵⁴ “Announcement by the Russian Ministry of Foreign Affairs about the Russian Federation's Continental Shelf in the Arctic Ocean”, 17 January 2014, (Çevrimiçi) http://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/80690, 11 Ağustos 2015; Heininen vd., **a.g.e.**, s. 64; Ekaterina Piskunova, “Russia in the Arctic: What's Lurking Behind the Flag?”, **International Journal**, Autumn 2010, s. 856-857.

⁵⁵ Pavel Baev, “Russia's Race for the Arctic and the New Geopolitics of the North Pole”, **Ocasional Paper**, The Jamestown Foundation, 26 October 2007, (Çevrimiçi) https://jamestown.org/wp-content/uploads/2007/10/Jamestown-BaevRussiaArctic_02.pdf, 30 Aralık 2014, s. 4-5.

⁵⁶ Piskunova, **a.g.e.**, s. 856-857.

Sıradağı, Podvodnikov Havzası, Alfa-Mendeleyev Sıradağı, Mendeleyev ve Çukçi havzaları ile Çukçi Platosu'nun, BMDHS'nin ilgili hükümlerine uygun olarak, Rusya'nın kıtasal doğal uzantıları olduğunu iddia etmiştir.⁵⁷ Eğer Rusya'nın bu son başvurusu kabul edilirse, ülkenin sınırı 1,2 milyon km² kadar daha genişleyecektir. Araştırmalara göre, söz konusu bölgede 594 petrol ve 159 gaz sahası ile 2 adet büyük nikel sahası ve 350'den fazla altın yatakları bulunmaktadır.⁵⁸ Komisyon'un, başvuruyu tam olarak değerlendirmesinin 3 yıla kadar sürebileceği belirtilmektedir.

Öte yandan Rusya'nın, Arktika'da hâlihazırda devam eden sınır sorunları şunlardır:

Danimarka ile- Amundsen Havzası, Lomonosov Sıradağı, Makarov ve Podvodnikov havzaları;

Kanada ile- Makarov Havzası ve Mendeleyev Sıradağı.

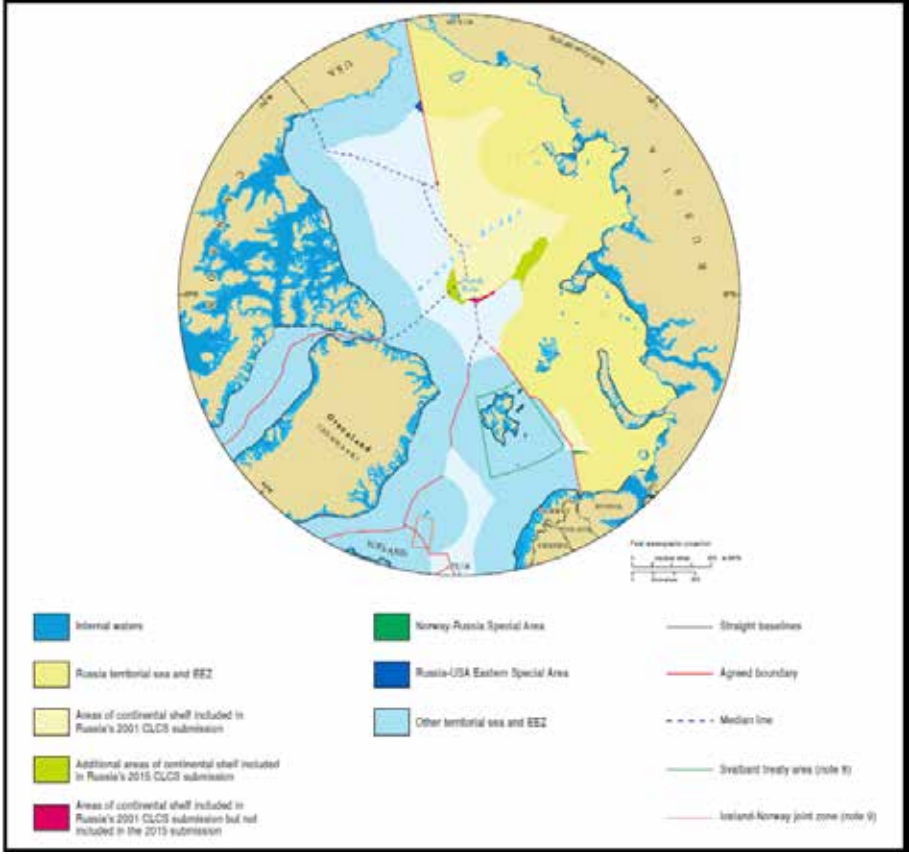
Dolayısıyla, Rusya'nın gerek Arktika ülkeleriyle (ABD, Norveç, Danimarka, Kanada) gerekse Çin gibi Arktika dışındaki bazı ülkelerle ve ek olarak NATO ile bölgeye yönelik ilişkilerini incelemek gerekmektedir. Arktika ülkelerinden dördü (ABD, Danimarka, Kanada ve Norveç) NATO üyesiyken, bunlardan sadece Danimarka'nın AB üyeliği bulunmaktadır. ABD ve Rusya, bölgenin iki nükleer gücüdür ve ABD dışındaki tüm Arktika ülkeleri, BMDHS'ni onaylamışlardır.⁵⁹

⁵⁷ **Partially Revised Submission of the Russian Federation to the Commission on the Limits of the Continental Shelf in Respect of the Continental Shelf of the Russian Federation in the Arctic Ocean**, 3 August 2015, (Çevrimiçi) http://www.un.org/depts/los/clcs_new/submissions_files/rus01_rev15/2015_08_03_Exec_Summary_English.pdf, 26 Ekim 2015.

⁵⁸ Atle Staalesen, "Russia submits claim for North Pole", **Barents Observer**, August 4, 2015, (Çevrimiçi) <http://barentsobserver.com/en/arctic/2015/08/russia-submits-claim-north-pole-04-08>, 15 Ağustos 2015.

⁵⁹ Kristian Åtland, "Russia and its Neighbors: Military Power, Security Politics, and Interstate Relations in the Post-Cold War Arctic", **Arctic Review on Law and Politics**, c. 1/2 (2010), 2010, s. 291.

Harita 6: Rusya'nın Sınır İddiaları

Kaynak: <http://www.durham.ac.uk/Ibru>.

Rusya – ABD İlişkileri

Dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi, Arktika'da da, Rusya – ABD ilişkileri uluslararası ilişkiler açısından merkezi önem taşımaktadır. İki ülkenin bölgedeki ilişkilerinin geçmişi eskiye dayansa da, Rusya'nın, Alaska'yı 1867 yılında ABD'ye satması, Kuzey Kutbu'na ilişkin meselelerde ABD'yi doğrudan bir taraf haline getirmiştir.

Bu noktada, iki taraf arasındaki bölgesel ilişkileri anlayabilmek için 1867 tarihli bu sözleşmenin içeriğinden bahsetmek gerekir. Sözleşmede, iki ülke arasında Bering Denizi ve Arktika Okyanusu'nda olmak üzere iki coğrafi sınır tayin edilmiştir ancak yalnızca deniz sınırlarının belirlenmesinin yanında, dönemin literatüründe olmaması

sebebiyle MEB ve kıta sahanlığı sınırlarının belirlenmesi söz konusu olmamıştır. 1867 Sözleşmesi'nin, Bering Denizi'nde oluşturduğu bu durumdan dolayı, MEB ile ilgili yaklaşık 39.000 km²'lik bir alanı kapsayan ihtilafli bölge ortaya çıktı. ABD ve o zamanki adıyla SSCB, 1977 yılında, iki ülkenin 200 deniz milini aşan balıkçılık yetki alanı sınırları konusunda 1867'deki sözleşmeye uyacaklarını belirten diplomatik nota teatisinde bulundular ancak söz konusu anlaşmaya dair yorum farkı olunca iki taraf, konuyu çözüme kavuşturmak için müzakere masasına oturdular. Ancak, anlaşmanın ihtilaf konusu bölgedeki sınırların belirlenmesine ilişkin hükümlerdeki eksiklikleri ve tarafların da, bu eksiklikleri gidermek için uzlaşamaması, çözümü erteledi. Nihayetinde iki devlet, SSCB'nin dağılmasından bir süre önce, 1 Haziran 1990'da uzlaşmaya vardılar ve “Çukotka ve Bering Denizlerinde Rusya ile ABD arasındaki Ekonomi Bölgesi ve Kıta Sahanlığı Sınırına İlişkin Antlaşma “ ya da bilinen adıyla “Baker-Şevardnadze Anlaşması”nı imzaladılar. Söz konusu anlaşma uyarınca, iki ülkenin kıyı şeritlerinden 200 deniz mili dışarıda “Donut Çukuru” denilen ve uluslararası su olarak kabul edilen bir bölge oluşturuldu. 1867 yılında çizilen sınırlara göre, iki ülkenin de, kendilerine ait bölümlerinde fakat esas hattan 200 deniz mili ötede MEB bulunmaktaydı ve “Doğu Münhasır Bölgeleri” olarak adlandırılan, deniz sınırının ABD tarafında 3 tane; “Batı Münhasır Bölgesi” adlı bir diğeri de, Sovyet tarafında yer almaktaydı. 1990 Anlaşması ile SSCB, Doğu bölgelerindeki tüm egemenlik hakkı ve yetki iddialarından ABD için; ABD de, Batı bölgesine ilişkin aynı iddialarından Sovyetler için feragat etti. Neticede anlaşma, 15 Haziran 1990'da yürürlüğe girdi ancak ABD Senatosu, anlaşmayı 16 Eylül 1991'de onaylarken, eski Yüksek Sovyet bugünkü Rusya Devlet Duması, anlaşmanın Rus kamuoyu tarafından şiddetle eleştirilmesi sebebiyle onayı süresiz olarak erteledi. Buna karşın ABD, anlaşma sonrasında bölgedeki gücünü, Sahil Güvenlik güçleri yoluyla artırmıştır ve bu durum, bölgedeki Rus balıkçı gemileriyle söz konusu Amerikan güçleri arasında gerginliklere sebep olmuştur. Her ne kadar, ABD ve Rusya, bölgedeki balıkçılığa yönelik sorunları birlikte aşmak için çalışmalar yapsa da, Amerikan tarafı, 1990 yılında imzalanan bu anlaşmayı kesinlikle yeniden müzakere konusu yapmayı düşünmemektedir.⁶⁰

Rusya – Norveç İlişkileri

Rusya açısından, ABD'den sonra Arktika'da ilişkilerin en yoğun olduğu ülkenin Norveç olduğu söylenebilir hatta Rusya'nın Norveç'le yaptığı işbirliği, diğer Batılı ülkelerle olan ilişkilerine örnek olabilecek mahiyettedir.

⁶⁰ Heininen vd., a.g.e., s. 50-55; Andreas Østhagen, “High North, Low Politics—Maritime Cooperation with Russia in the Arctic”, *Arctic Review on Law and Politics*, c. VII/1 (2016), 2016, s. 87-88; Zonn, a.g.e., s. 217.

İki ülkenin Arktika'daki ilişkilerinin geçmişine bakıldığında ilk olarak, Norveç ve SSCB'nin 15 Şubat 1957 tarihinde Arktika'daki Varangerfjord deniz sınırlarının belirlenmesi için yaptıkları anlaşma öne çıkmaktadır. Bu anlaşmadan 1 yıl sonra imzalanan uluslararası Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin (Convention on the Continental Shelf) 6'ncı maddesi temelinde iki taraf, deniz sınırları için müzakerelere devam ettiler ancak Barents Denizi'ndeki 175,000 km²'lik alan konusunda yaşanan ihtilaf sonucu görüşmeler kesintiye uğradı. 1976'da Norveç'in MEB ve 1977 yılında SSCB'nin bir balıkçılık bölgesi kurmasıyla iki ülke arasındaki sınır tartışmaları da yoğunlaştı. Taraflar, kıta sahanlığı ve MEB için tek bir deniz sınırı çizilmesinde uzlaşırken, sınır hattı konusunda anlaşma sağlayamadılar. Nitekim 1978'de iki ülke, Barents Denizi'ndeki yabancı balıkçılık faaliyetlerini düzenlemenin önemini kavrayarak, mıntıka hattı ve orta hat arasında bulunan bir "gri bölgeyi" tanımladığından "Gri Bölge Anlaşması" olarak bilinen geçici balıkçılık anlaşmasını imzaladı. Gri bölge, ihtilafli deniz alanının bir kısmını ve Norveç ve Rusya'nın MEB'nin bazı kısımlarını içeren bir balıkçılık bölgesidir. 67.500 km²'lik bir alana sahip gri bölgenin 23.000 km²'si Norveç ekonomi bölgesi ve 3.000 km²'si de, Rusya'ya ait ekonomi bölgesidir. Anlaşma ile taraflar, bölgedeki balıkçılık haklarını herhangi bir yasal engel olmaksızın tanımış oldular ve hem SSCB ve Norveç için hem de Sovyet yahut Norveç ruhsatları altındaki üçüncü devletler için toplam balıkçılık kotalarını belirlediler. Anlaşma süresi 1 yıl olarak tasarlanmıştı ancak 2010 yılına kadar, her yıl yenilenmek suretiyle yürürlükte kaldı.⁶¹

2007 yılında Rusya ve Norveç, daha önce belirlenen Varangerfjord deniz sınırını genişletmek suretiyle, 1957 anlaşmasını gözden geçiren yeni bir anlaşma yaptı. Anlaşmanın nihai hali, 15 Eylül 2010'da, Rusya'nın Murmansk şehrinde imzalanarak iki ülke meclisinde onaylandı ve 7 Temmuz 2011'de girdi. Anlaşma kapsamında Norveç, sınır iddialarının bazılarından vazgeçerken, Moskova da, 1926 yılında yapmış olduğu sınır tanımlamasını, tartışmalı alanın 175,000 km²'sini 8 noktadan oluşan yaklaşık iki eşit parçaya ayırmak suretiyle değiştirdi. Ayrıca anlaşma, Norveç ve Rusya arasında balıkçılık alanındaki işbirliğini etkilemeyecek şekilde 1978 yılındaki anlaşmaya son verdi. Böylece iki ülke 2010 Anlaşmasını imzalayarak, bölgede ekonomik işbirliğinin önündeki engelleri kaldırma yolundaki kararlılıklarını göstermiş oldu. Ayrıca, Norveç ve Rusya'nın bu çabası, başta BMDHS ve Ilulissat Beyannamesi'nde kabul edilen ilkelere uygun olarak, bölge ülkelerinin aralarındaki anlaşmazlıkları uluslararası hukuk temelinde, barışçıl yollarla çözebileceklerini gösterdi.⁶²

⁶¹ Heininen vd., a.g.e., s. 58; Østhagen, a.g.e., s. 85; Zonn, a.g.e., s. 217.

⁶² Heininen vd., a.g.e., s. 60-61.

Dünyanın en büyük enerji tedarikçilerinden olmaları, Rusya ve Norveç arasındaki işbirliğinin en önemli ayaklarından birinin enerji olmasını sağlamıştır. Bunun en önemli örneği de, Rusya'nın bölgedeki en büyük yatırımlarından Ştokman kondensat gaz sahasını geliştirmek için Rus Gazprom, Norveçli Statoil ve Fransız Total'in, "Ştokman Geliştirme AG" şirketini kurmasıdır. Keza, 5 Mayıs 2012 tarihinde, Rosneft ve Statoil'in, Barents Denizi ve Ohotsk Denizi'nin Rusya kıyılarının ortak geliştirilmesi için yaptıkları anlaşma da iki ülke enerji işbirliğine güzel bir örnektir. Rosneft'e göre, söz konusu anlaşma çerçevesinde ilk ortak sondaj çalışması, 600 milyon tondan fazla petrolün geliştirilmesinin beklendiği Kuzey Komsomolskoye sahasında yapıldı. Değerlendirmelere göre, Yamal-Nenets Bölgesi'nde bulunan sahada, 175 milyon ton petrol ve 167 milyar m³ gaz bulunmaktadır. Ek olarak Norveç, Avrupa ve Asya-Pasifik bölgesine önemli miktarda hammadde ihraç etmesinden dolayı, bu bölgelere erişimde maliyet ve zaman tasarrufu sağlayacak KDR'nın seyrüsefere elverişli olmasıyla yakından ilgilenmektedir.⁶³

Rusya – Kanada İlişkileri

Rusya ve Kanada, bölgedeki ilişkilerinde pek çok ortak yaklaşıma sahiptirler. İlk olarak, iki ülke de, Arktika'daki sınır uyuşmazlıklarının uluslararası hukuk temelinde diplomasi yoluyla çözülmesinden yanadır. Keza hem Rusya hem Kanada, Arktika sınırlarının, Kuzey Kutbu'ndan doğrudan uzunlamasına çizgiler çizmek suretiyle mıntıka ilkesine dayanarak paylaşılmasından yanadırlar. Ayrıca iki ülke, bahsedildiği üzere, Kuzey Denizi Rotası ve Kuzeybatı Geçidi'ni kendi iç suları olarak değerlendirmektedir. Son olarak, Arktika'da işbirliğinin sağlanması ve her türlü meselenin görüşülmesi için Arktika Konseyi, iki ülkenin de birincil öncelik verdiği bir kurumdur. Bu bağlamda, Rusya gibi Kanada da, hem Konsey'de hem de genel olarak Arktika'da, bölge ülkelerinin ağırlığının artırılmasını savunmaktadırlar.⁶⁴

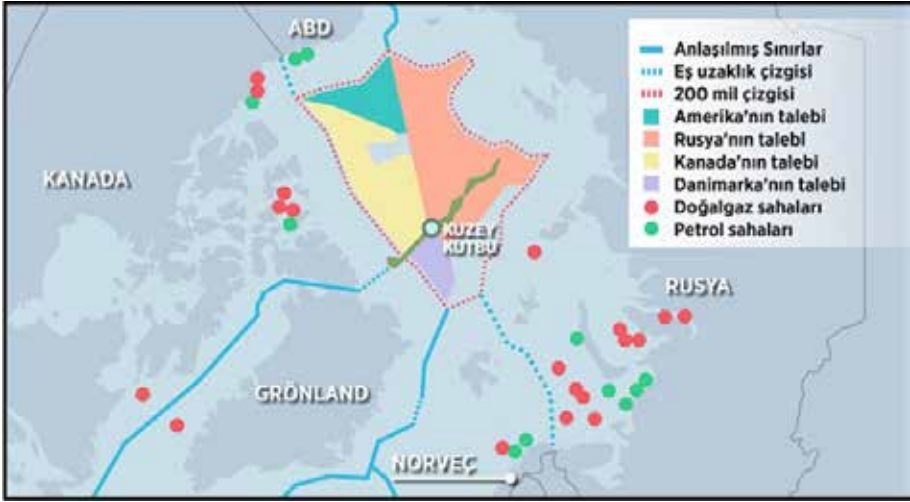
Bölgedeki işbirliği çalışmaları konusunda ilk olarak, 1995 yılında kurulan "Rusya-Kanada Hükümetlerarası Ekonomi Komisyonu"na bakıldığında, bünyesinde Arktika ve Kuzey bölgeleri çalışma gruplarının da olduğu görülmektedir. Nitekim 18 Aralık 2000 tarihli "Arktika'da ve Kuzey'de İşbirliğine Yönelik Rusya-Kanada Ortak Bildirisi", 2002'de kurulan Rusya-Kanada iklim değişimi çalışma grubu ile 2007 yılında tarım, balıkçılık, hayvan ve bitki sağlığı denetimine ilişkin anlaşmalar, Arktika'daki

⁶³ Heininen vd., a.g.e., s. 38; Atle Staalesen, "Statoil, Rosneft complete joint tundra drilling", **Barents Observer**, July 28, 2015, (Çevrimiçi) <http://barentsobserver.com/en/energy/2015/07/statoil-rosneft-complete-joint-tundra-drilling-28-07>, 15 Ağustos 2015.

⁶⁴ Heininen vd., a.g.e., s. 35-36.

Rusya-Kanada işbirliğinin somut örneklerindedir. Ancak, Ukrayna krizi, Rusya ve Kanada arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemiş ve Kanada, Rusya'ya karşı yaptırım uygulayan ilk ülke olmuştur. Aynı biçimde, Kanada'nın Arktika Konseyi Dönem Başkanı olduğu süreçte, Rusya ile siyasi diyalogu geçici olarak dondurmıştır. Aynı şekilde, iki ülke arasında 2002 yılında imzalanan “Askeri İşbirliği Memorandumu” ile 2004 yılındaki “Kimyasal Silahların İmhası ve Donanmadan Çıkarılmış Nükleer Denizaltıların Sökülmesine İlişkin İşbirliği Anlaşması”nın örneklerini oluşturduğu güvenlik işbirliği, Ukrayna krizinden dolayı askıya alınmıştır.⁶⁵

Harita 7: Arktika Ülkelerinin Sınır İddiaları

Kaynak: http://aa.com.tr/uploads/Contents/2015/08/05/thumbs_b_c_2777986a24e559642f49b4fe4a317be3.jpg.

Bir diğer İskandinav ülkesi Norveç'e kıyasla, Danimarka ve Rusya işbirliği oldukça sınırlıdır. 2014 yılında Danimarka'nın CLCS'ye yaptığı başvurunun, Rusya'nın talepleriyle çatışmasından dolayı Rusya Tabii Kaynaklar Bakanı Sergey Donskoy, 2016 yılında konuya ilişkin bir işbirliği teklifinde bulundu. Donskoy, Rusya ile Danimarka arasında, Kuzey Kutbu noktasını da kapsayan 550.000 km²'lik birbiriyle çakışan bir alan bulunduğunu ve bu bağlamda, Rusya'nın girişiminin ele alınmasını hızlandırmak amacıyla, Arktika Okyanusu'ndaki kıta sahanlığının bitişik olan bölümlerinin belirlenmesine ilişkin bir ön anlaşma imzalanmasını Danimarka tarafıyla ikili olarak görüşmenin faydalı olacağını ifade etti.⁶⁶ Ancak, Danimarka'nın

⁶⁵ Heininen vd., a.g.e., s. 31-36.

⁶⁶ Atle Staalesen, “Russia wants Arctic delimitation deal with Denmark”, **The Independent Barents**

başvurusunun da halen Komisyon'da incelenmesinden dolayı, söz konusu teklif en azından şimdilik Danimarka tarafından reddedildi.

Rusya – Çin İlişkileri

Rusya'nın, 2000'li yıllara girilmesiyle ilişkilerini pek çok alanda geliştirdiği Çin, özellikle Ukrayna krizi sonrası Rusya'nın maruz kaldığı yaptırımlar sonrasında geçmişte olduğu gibi bir siyasi müttefikliğin yanında, iktisadi müttefikliğin de geliştirilmesini zorunlu kıldı. Rusya genelindeki Batılı yatırımların önemli bölümünün yatırımlar kapsamında askıya alınması ve bunun Rus ekonomisine olumsuz etkilerini aşmak için, Rusya, başta Çin olmak üzere Japonya ve Güney Kore gibi dünyanın önemli sanayi, teknoloji ve ticaret devlerine yönelmiştir. Bu ülkelerin, dünyanın geri kalan kısmıyla olan ticari bağlarının ana damarını deniz yolları oluşturduğundan, başta suyolları olmak üzere Arktika'daki gelişmelere yakından ilgi göstermektedirler.

Adı geçen ülkelerden dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olan Çin, gayri safi yurtiçi hasılasının (GSYH) yaklaşık yarısını gemiler yoluyla⁶⁷ ve üretimi için gerekli olan petrol ve gaz ithalatının yaklaşık %70-80'ini siyasi açıdan istikrarsız olan Ortadoğu ve Afrika ülkelerinden sağlamaktadır.⁶⁸ Çin'e doğru veya Çin'den bu ülkelere giden geleneksel deniz yolu ve boğazlar da düşünüldüğünde, bu durumun iktisadi açıdan önemli riskler barındırdığı görülmektedir. Nitekim bölgedeki Malakka ve Süveyş boğazlarının yoğunluğu, Çin gibi büyük bir ticaret ülkesi için önemli zaman sarfiyatı demektir. Bu sebeple hem Çin hem de diğer Doğu Asya ülkeleri, Arktika'nın büyük kısmına uzanan KDG ile Atlantik ve Pasifik okyanusları arasındaki en kısa yol olan KBG'nin yaratacağı fırsatları görmektedirler ve söz konusu olası fırsatlardan yararlanmak için Arktika'nın "uluslararasılaşmasını" savunmaktadırlar. Ancak Rusya, bu ülkelerin Arktika'ya ilişkin konuların birer tarafı haline gelmelerini istememektedir.⁶⁹

Arktika'daki Rusya-Çin ilişkilerinin KDR boyutunda ise, Rusya, söz konusu rotayı kendi iç suları kapsamında görmektedir. Çin ise, rotanın bir uluslararası su yolu olarak değerlendirilmesiyle Arktika'da seyrüsefer serbestisi sağlamak istemektedir. KDR ile Çin, yaklaşık 4.000 mil daha kısa yol katedecek ve Avrupa'ya olan seferlerde,

Observer, September 8, 2016, (Çevrimiçi) <http://www.thebarentsobserver.com/arctic/2016/09/russia-wants-arctic-delimitation-deal-denmark>, 9 Eylül 2016.

⁶⁷ Jakobson, **a.g.e.**, s. 5.

⁶⁸ Benjamin David Baker, "Sino-Russian Relations in the Arctic: Thawing Out or Freezing Up?", **The Diplomat**, October 3, 2015, (Çevrimiçi) <http://thediplomat.com/2015/10/sino-russian-relations-in-the-arctic-thawing-out-or-freezing-up/>, 11 Ekim 2015.

⁶⁹ Heininen vd., **a.g.e.**, s. 42.

15 güne kadar tasarruf sağlayacaktır. Rusya, KDR'nin idaresi ve güvenliği konusunda meseleye ulusal çerçevede yaklaşırsa da, rotanın altyapısı vb. mali konularda Çin'in yaptığı yatırımlara olumlu bakmaktadır.⁷⁰ Nitekim, Rusya'nın bölgedeki en büyük yatırımlarından Yamal LNG'de projeyi yürüten Novatek şirketi, projenin devamında nakit ihtiyacını karşılamak için Çin İhracat-İthalat Bankası'ndan 10,6 milyar dolar ve Çin Kalkınma Bankası'ndan 1,5 milyar dolar borç aldı.⁷¹ Ek olarak projeye, 40'tan fazla Çinli sigorta şirketinin bir araya gelerek kurduğu Çin Sigorta Yatırımları Limited Şirketi yatırım yapma kararı aldı.⁷²

Sonuç olarak Rusya, KDR'yi ulusal bir mesele olarak değerlendirirse de, Arktika'da geleceğe yönelik projelerini geliştirmek için ihtiyaç duyduğu mali kaynakları tek başına karşılayamayacağından, başta Çin olmak üzere, Japonya, Güney Kore gibi ülkelere bölgenin kapılarını açarak karşılıklı kazanç durumu oluşturabilir. Bu bağlamda Rus-Çin ittifakı, Arktika Konseyi içerisindeki statüler yoluyla da iki ülkenin Arktika'daki çıkarlarını ve işbirliğini pekiştirmeyi sağlayabilir. Ayrıca, Konsey'in forumdan, hükümetler arası etkin bir teşkilata evrilmesi durumunda, Konsey'in kurucu üyesi ve veto yetkisi olan Rusya Federasyonu'na, Arktika nezdindeki karar alma süreçlerinde daha etkili olma fırsatı verebilir.

Rusya – NATO İlişkileri

Arktika Beşlisi olarak ifade edilen ülkelerden Rusya dışındaki ülkeler, NATO üyesidirler. Her ne kadar Arktika Konseyi üyesi Finlandiya ve İsveç, NATO üyesi olmasalar da, NATO ve diğer Avro-Atlantik topluluklarla işbirliği içerisindeyler. Dolayısıyla, Arktika'nın güvenlik boyutunu anlayabilmek için Rusya-NATO ilişkilerinin bölgeye yansımalarını ele almak gerekmektedir.

NATO'nun yeni bir öncelik alanı olarak, “küresel kaynaklar için rekabet edilen” bölgelere odaklanması, Arktika'ya yönelik yeni stratejiler geliştirmesini de beraberinde getirmiştir. Arktika'ya kıyaslı olan NATO üyeleri de düşünüldüğünde, Rusya, bölgedeki NATO tatbikatlarının bir bütün olarak kendisine gözdağı vermek amacıyla gerçekleştirdiğini düşünmektedir. Ayrıca bu ülkelerin, Rusya'nın askeri

⁷⁰ Tom Røseth, “Russia's China Policy in the Arctic”, *Strategic Analysis*, c. XXXVIII/6 (2014), 2014, s. 853; Lincoln E. Flake, “Russia and China in the Arctic: A Team of Rivals”, *Strategic Analysis*, c. XXXVII/6 (2013), 2013, s. 682.

⁷¹ Atle Staalesen, “Chinese mega-deals in Yamal LNG”, *The Independent Barents Observer*, May 2, 2016, (Çevrimiçi) <http://www.thebarentsobserver.com/2016/05/chinese-mega-deals-yamal-lng>, 3 Mayıs 2016.

⁷² Atle Staalesen, “More Chinese money for Yamal”, *The Independent Barents Observer*, January 7, 2016, (Çevrimiçi) <http://www.thebarentsobserver.com/industry/2016/01/more-chinese-money-yamal>, 7 Ocak 2016.

kapasitesine karşı NATO'yu, kendileri için bir güvence olarak görmeleri, bölgedeki askeri-siyasi gerilimi tetikleyebilecek bir unsur olarak göze çarpmaktadır.⁷³ Nitekim, NATO Deniz Kuvvetleri Komutanı Koramiral Clive Johnstone, İttifak'ın, son dönemde “Rus denizaltılarının, Soğuk Savaş döneminden daha fazla etkin olduğunu” gözlemlediğini açıklamıştır.⁷⁴

Rusya ve NATO arasında, Arktika'da görülen karşılıklı askeri girişimlerin yakın dönemdeki en önemli iki sebebi kuşkusuz, Ukrayna ve Suriye krizlerine Rusya'nın askeri müdahalesidir. Rusya'nın Kırım'a askeri müdahalesinin ardından, NATO üyesi iki ülke ABD ve Norveç, Mart 2014'te Rusya ile askeri ilişkileri askıya aldı. Aynı şekilde, Arktika'daki karşılıklı askeri diyalog ve ortak askeri tatbikatlar iptal edildi ya da süresiz ertelendiler.

İki taraf, bu gergin sürece girdiğinde askeri tatbikatlar yoluyla birbirine caydırıcılık mesajı vermeye başlamıştır. NATO, Rusya'yı, bahsi geçen krizlerdeki eylemleri sebebiyle savaşı kışkırtmakla itham ederken, Rusya da, NATO'yu, bölge ülkelerinde yaptığı askeri tatbikatlar ve sevkiyatlar nedeniyle, Rusya'yı hedef almakla suçlamaktadır. Bu bağlamda Rusya, Eylül 2014'te, “Vostok-2014” adıyla Sovyet döneminden beri Uzak Doğu'daki en geniş tatbikatlar dizisini; Mart 2015'te de, Sovyet sonrası en büyük Rus Arktika tatbikatlarını gerçekleştirdi.⁷⁵

Rusya'nın geniş çaplı bu eylemlerine karşılık Finlandiya ve İsveç, Mart 2015'te, bir saldırı halinde savaşa birlikte girecekleri yorumuna neden olan bir askeri işbirliği anlaşması yaptılar. Hatta anlaşmanın imzalanmasından iki hafta sonra İsveç, buna benzer bir işbirliğini Danimarka ile görüştü. Mart 2015'te, bölgedeki askeri tatbikatları genişletme, askeri teçhizat üretiminde işbirliğini yoğunlaştırma ve daha yoğun istihbarat paylaşımı amacıyla Danimarka, Finlandiya, İsveç, İzlanda ve Norveç arasında yeni bir savunma işbirliği anlaşması imzalandı. Mayıs 2015'te Finlandiya, İsveç ve Norveç, 9 ülkeden 4000 personelin katıldığı ve 100 savaş uçağının havadan gözlem yaptığı 14 günlük “Arktika Meydan Okuması 2015 (Arctic Challenge 2015)” adlı tatbikata ev sahipliği yaparken, Rusya'nın buna yanıtı, Merkez Askeri Bölgesi'nde, 12,000 hizmet personelinin ve 250 savaş uçağının içinde olduğu geniş çaplı bir teftişle oldu. 2016 yılı Ekim ayının başlarında Rusya'nın, Fin hava sahasını ihlal ettiğini açıkladıktan kısa süre sonra Finlandiya Hava Kuvvetleri, “Ruska 2016” adıyla yılın

⁷³ Heininen vd., a.g.e., s. 44-46.

⁷⁴ Thomas Nilsen, “NATO: Russian submarine activity equals Cold War levels”, **The Independent Barents Observer**, February 3, 2016, (Çevrimiçi) <http://thebarentsobserver.com/security/2016/02/nato-russian-submarine-activity-equals-cold-war-levels>, 7 Şubat 2016.

⁷⁵ Klimentko, a.g.e., s. 23.

en büyük hava kuvvetleri tatbikatını gerçekleştirdi. Tatbikata, 50'den fazla savaş uçağı ve 2600'e yakın personel katıldı.⁷⁶ Rusya, bu ülkelerin kendisine karşı savunma işbirliği yapmalarını kaygı verici olarak yorumlarken, söz konusu eylemlerin geçmiş dönemde bölgede gerçekleştirilen yapıcı işbirliğini baltalayabileceğini ifade etti.

Sonuç

Küresel ısınma sebebiyle dünyadaki sıcaklıkların artışı, en çok da yeryüzünden iki-üç kat daha fazla ısınan kutup bölgelerini etkilemektedir. Arktika ve çevresindeki ısınmanın etkisi, başta buzulların erimesi olmak üzere, deniz sularının asitlenmesi, karların erimesiyle siyah karbon etkisinin ve hatta çok tehlikeli olabilecek bilinmeyen virüslerin açığa çıkması gibi zincirleme etkiler oluşturmaktadır.

Söz konusu iklim değişimi, doğada olumsuz olarak değerlendirilen çeşitli yapısal yenilikler getirirken, insanoğlu için yeni fırsatlar da sunmaktadır. Buzlarla kaplı bu geniş coğrafyanın kaynaklarının neredeyse el değmemiş olması, iklim değişikliğiyle beraber başta petrol ve gaz olmak üzere devasa bir kaynak potansiyeli vaat etmektedir. Hâlihazırda bölge kaynaklarıyla ilgili en muteber çalışmaların başında gelen USGS araştırması, bunu ortaya koymaktadır. Ayrıca Arktika'nın konumunun, mevcut uluslararası ticari suyuollarına göre zaman, güvenlik ve yoğunluk bakımından avantajları bulunmaktadır. Bu da, sadece bölge ülkelerinin değil, aynı zamanda dünya ticaretinde önemli pay sahibi olan Almanya, Çin, Japonya ve Güney Kore gibi ülkelerin Arktika ile yakından ilgilenmelerine neden olmaktadır. Bu bağlamda, bölge üzerinden geçişi sağlayacak rotalar olan KBG ve KDR'nin son yıllarda artan gemi trafiğı, ilerleyen yıllarda bölgedeki insan faaliyetlerinin artacağıın işareti olarak değerlendirilmektedir.

Arktika'nın zenginlikleri, bölge ülkeleri arasında büyük bir mücadele konusudur. Bu noktada Arktika Konseyi, bölge meselelerinin tartışılmasına ev sahipliğı eden başlıca ülkelerarası oluşumdur. Ancak, mevcut durumda, kararlarının bağlayıcı olmaması ve hükümetlerarası bir diyalog çerçevesiyle sınırlı kalması en büyük eksikliğidir. İlerleyen yıllarda bölgenin kaderini etkileyecek en önemli etkenlerden biri de, Arktika Konseyi'nin statüsü olacaktır.

Bölgedeki temel sorun, sınırların belirlenmesiyle alakalıdır. Buradaki tartışmaların çıkış noktasını, BMDHS'nin Arktika sınırlarını belirlemede yetersiz

⁷⁶ Klimenko, a.g.e., s. 32-33; Atle Staalesen, "In Finnish skies, this year's biggest Air Force exercise", **The Independent Barents Observer**, October 11, 2016, (Çevrimiçi) <http://www.thebarentsobserver.com/en/security/2016/10/finnish-skies-years-biggest-air-force-exercise>, 13 Ekim 2016.

olması ve bölge ülkelerinin riayet edeceği başka bağlayıcı yasaların olmayışıdır. Ancak, Rusya'nın, Norveç ve ABD ile yaptığı gibi ikili anlaşmalar yoluyla bunun çözüldüğü veya çözülmeye çalışıldığı görülmüştür. Bu noktada, bağımsız uzmanlardan oluşan ve sınır iddialarına ilişkin bilimsel verileri inceleyerek karara varan BM Komisyonu, sınır sorunları için kritik rol üstlenmektedir.

Arktika'daki en uzun sınırlara sahip olan ve bölgedeki geçmişi 11.yy'a kadar dayanan Rusya, 1990'lardaki iktisadi çöküşle Arktika'yı neredeyse kaderine terk etti ancak kaybetmedi. Bu dönemde, Rusya'nın Arktika bölgeleri ülkenin en fazla iç ve dış göç veren idari birimleri olurken, Rusya çapındaki çözülme, Arktika'daki vatandaşları diğer bölgelerden daha fazla etkiledi. 2000'li yıllarda Rusya, iktisadi toparlanmanın etkisiyle bölgeye geri dönmüş ve bugüne geldiğinde, eksiklerine rağmen Arktika'ya yönelik stratejiler içeren çok sayıda resmi çalışması, bunların uygulanması için hazırlanan ve yürürlükte olan kanunlara sahip tam bir "bölge ülkesi" hüviyetine bürünmüştür. Keza Arktika'nın, Rusya'nın büyük güç olduğunu göstermek için yeni binyıldaki en önemli unsurlardan biri, hatta Rusya'nın bir bölge ülkesi olması ve bölgedeki tarihi birikimi ile değerlendirildiğinde, jeopolitik açıdan en önemlisi olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Arktika, yurtiçinde "Arktika, Rusya'nındır" gibi söylemlerle büyük güç vurgusu ve iç siyasi meşruiyet aracı olarak kullanılırken, uluslararası kamuoyuna sıklıkla işbirliği ve diyalog bölgesi olarak takdim edilmektedir. Bunun yanında, Rusya'nın bölgeye "geri dönüşünün" en somut örnekleri olarak, Sovyet sonrası çekildiği askeri üsleri yeniden açması, bölgenin şartlarına uygun kara, hava ve deniz birlikleri ve filoları oluşturması gösterilebilir.

Arktika, Rusya için hem ulusal hem de uluslararası bir meseledir. Dünyanın en büyük enerji ihracatçısı ülkelerinden olan Rusya, son yıllarda mevcut petrol ve doğalgaz kaynaklarının azalma eğiliminde olduğu bir dönemde, Arktika'daki kaynaklardan yararlanmaya başlayarak, bu konumunu devam ettirmek istemektedir. Hazırlanan strateji belgeleri ve karar vericilerin açıkça ifade ettiği gibi, Arktika, yeni binyılda Rusya'nın "ulusal kaynak merkezi" hedefiyle geliştirilmek istenmektedir. Bu durum, aynı zamanda Arktika'nın uluslararası boyutunu da kapsamaktadır zira, Arktika Okyanusu'na kıyısı olan ülkeler, halihazırda deniz sınırlarının belirlenmesi üzerinde tam olarak uzlaşmamıştır.

Bu noktada, sadece Rusya değil, diğer Arktika ülkeleri de bilimsel veriler toplayıp CLCS'ye hak iddialarının meşruiyeti için çaba harcamaktadırlar. Rusya, 2000'li yıllarda yaptığı bilimsel çalışmalar ve Komisyon'a başvurularıyla, hak talepleri konusunda ne kadar kararlı olduğunu göstermektedir. Zira 2007'deki bilimsel

keşif esnasında okyanus tabanına Rus bayrağı dikilmesi, Ruslar için bu kararlılığın sembolü olmuşken, başta bölge ülkeleri olmak üzere uluslararası camiayı tedirgin etmiştir.

Bölge ülkeleri arasındaki çekişmenin yaşandığı konulardan biri de, Arktika suyollarının statüsüdür. Sırasıyla Kanada ve Rusya'nın denetimi altındaki KBG ve KDR, söz konusu ülkelere ulusal suyolları olarak değerlendirilmektedir. Ancak, ABD başta olmak üzere, bölgede uluslararası seyrüsefer serbestliğinden yararlanmak isteyen devletler, söz konusu rotaların uluslararası nitelikte olduğu kanaatinde dirler.

ABD için, Arktika öncelikli ancak Rusya ile gerilim burada da sürmektedir. İki ülke arasında bölgedeki ilk sorun, ABD'nin onayladığı, Rusya'nın ise süresiz ertelediği 1990 sınır belirleme anlaşmasıdır. İkili ilişkiler özelinde bakıldığında, Rusya'nın bu anlaşmayı, ABD'nin de, BMDHS'ni onaylamadıkça kalıcı bir iyileşmenin gerçekleşmesi çok zor olacaktır. Ayrıca, Suriye ve Ukrayna krizi sonrasında ABD, bir caydırıcılık unsuru olarak bölgede NATO'dan faydalanmaktadır. Rusya dışındaki Arktika Devletleri'nin üye oldukları NATO ve AB, bölgede sürekli artmakta olan Rus askeri varlığından rahatsızlık duymakta, buna karşılık NATO üyelikleri sebebiyle örgütü bölgede etkin kılmaya çalışmakta veya ittifak içerisinde ve birbirleri arasında savunma işbirliği yapmaktadırlar. Nitekim, Rusya'nın Ukrayna müdahalesinin ardından bu ülkeler NATO bünyesinde Rusya ile savunma işbirliklerini askıya aldılar, AB çerçevesinde de, halen iktisadi yaptırımlar uygulamaktadırlar. Özellikle AB'nin aynı zamanda Arktika Konseyi üyesi olan devletler (Finlandiya, İsveç, Danimarka) üzerinden bölgedeki etkisini artırması beklenmektedir. Bununla beraber uzmanlar AB'nin, kurum olarak da bir Arktika stratejisi geliştirmesinin zorunluluk olduğunu belirtmektedirler.

Batı ile yaşanan bu gelişmelerin, Rusya'yı genel olarak Doğu'ya yakınlaştırdığı kanaati hâkimdir. Nitekim Rusya ile Çin'in, Arktika'daki işbirliğinin gittikçe artması olasıdır. Öte yandan, Çin'in sadece Rusya ile değil, diğer bölge ülkelerinin kaynaklarının geliştirilmesi için de büyük yatırımlar yapması, Arktika'nın geleceğinde etkin rol üstlenmek istemesinin bir yansımasıdır. Sadece Çin değil, Güney Kore, Japonya gibi dünyanın önemli teknoloji devleri, Arktika'da oluşacak muhtemel yeni suyollarının ve kaynakların geliştirilmesinde söz sahibi olmaya çalışmaktadırlar. İleri teknolojiye sahip bu ülkeler, bölgede bilimsel çalışmalar, yatırımlar yoluyla faaliyet göstermek istemektedirler. Rusya'nın da, Arktika projelerini gerçekleştirebilmesi için hem ileri teknoloji hem de çok büyük miktarlardaki yatırım ihtiyacı doğrultusunda bu ülkelerle işbirliği yapması gerekmektedir. Yani, Rusya ve bu ülkeler arasındaki

ilişkinin iki tarafın da çıkarına olacağı rahatlıkla söylenebilir.

Bu noktada, gerek bölge ülkeleri gerekse bölge dışı ülkeler arasındaki ortaklığı sağlayacak temel kurum Arktika Konseyi olacaktır. Adı geçen Asya ülkeleri, yakın dönemde Konsey'e gözlemci üye olmuşlardır. Bu sayede, bölgedeki gelişmeleri ve çalışmaları yakından izleme ve işbirliğine katkıda bulunma şansına sahip olmuşlardır. Arktika Konseyi haricinde bölge ülkelerinin, Arktika Beşlisi, Barents Avro-Arktika Konseyi (BEAC) gibi görüş alışverişi yapabileceği platformlar da Konsey'in çalışmalarına yapıcı katkı sağlayacaktır.

Rusya'nın, gerek bölgedeki kaynakların çıkarılması ve bunların uluslararası piyasalara ulaştırılması gerekse KDR'nin ticari amaçlı kullanımı konusunda uluslararası işbirliği yapması, Rusya ve diğer ülkeler arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisini artırabilir. Ayrıca, Arktika'da ticaretin geliştirilmesinin yanında Rus KDR mevzuatına yabancı gemilerin riayet etmesiyle, Rusya açısından hem KDR'nin güvenliği hem de meşruiyeti sağlanacaktır.

Rusya'nın, uluslararası enerji ihracatındaki üst düzey konumunu sürdürebilmesi için, Arktika hayati bir önem taşımaktadır. Bunun için Rusya, Batılı ortaklarının yanında, bölgeyle yakından ilgilenen ileri teknolojiye sahip Asya ülkelerinin yatırım, teknoloji ve teknik bilgi aktarımından verimli bir şekilde yararlanabilirse, hem Arktika'daki hem de uluslararası enerji piyasasındaki konumunu sağlamlaştırmış olacaktır. Bu sayede elde edilen gelirlerle, ülkenin kırılğan mali yapısını onarma fırsatını da elde edecektir. Söz konusu fırsatlar, Arktika'nın kalkınması için yatırımlara dönüştürülebilirse, bu devasa alan, Rus işgücü için de yeni bir çekim alanı olabilir. Bu da, bölgeye gelen yeni iç ve dış yatırımlar yoluyla Rusya'nın kalkınmasına önemli katkı sağlayacaktır.

Nihayetinde, Arktika devletlerinin, bölgeye yönelik belirlemiş oldukları stratejiler, sınır tanımlamaları ve hak iddiaları göz önüne alındığında, bölgede var olduğu düşünülen kaynakların saptanması ve bunlardan faydalanılması, başta kıyıdaş ülkeleri olmak üzere, Arktika'ya ilişkin uluslararası bağlayıcı kanunların uygulanması, taşımacılık rotalarından gemilerin sorunsuz geçişi vb. hususların, sınır iddialarının çözüme kavuşmasıyla sağlıklı bir çözüm ortamına sahip olacağı söylenebilir.

Bu bağlamda, Arktika'daki güvenlik odaklı faaliyetler bir yana, mücadelenin silahlı çatışmadan çok siyaset ve diplomasi alanında verilmesi muhtemeldir. Mevcut haliyle Arktika, çatışmanın askeri boyutunun içerisinde olabileceksede, asıl sebepten ziyade, konumu itibarıyla ancak cephelerinden biri olabilecektir. Tıpkı iki kutuplu

uluslararası düzende olduğu gibi, siyasi atmosferin gergin olduğu durumlarda, Arktika, bölge ülkeleri için askeri güvenliğin en önemli unsurlarından biri olacaktır. Nitekim hem Ukrayna krizi sonrası NATO'nun, üye ülkeleri savunma harcamalarını artırmaya çağırması hem de uluslararası kaynak mücadelesi verilen alanlara yönelmesi, Arktika'nın enerji, iktisadi ve diplomatik işbirliğiyle olduğu kadar, güvenlik mücadeleleriyle de öne çıkabileceğini işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

- “Announcement by the Russian Ministry of Foreign Affairs about the Russian Federation’s Continental Shelf in the Arctic Ocean”, 17 January 2014, (Çevrimiçi) http://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/80690, 11 Ağustos 2015.
- “Arktik petrol çıkarımında önemli bir bölgeye dönüşüyor”, **Rusya'nın Sesi Radyosu**, 20 Nisan 2014, (Çevrimiçi) http://turkish.ruvr.ru/news/2014_04_20/Arktik-petrol-cikariminda-onemli-bir-bolgeye-donusuyor/, 21 Nisan 2014.
- “Arktika’da Rus Kuzey filosunun üssü olacak”, **Rusya'nın Sesi Radyosu**, 10 Eylül 2014, (Çevrimiçi) http://turkish.ruvr.ru/2014_09_10/arktikada-rus-kuzey-filosunun-ussu-olacak/, 10 Eylül 2014.
- “Flora and Fauna”, **Arctic Info**, (Çevrimiçi) <http://www.arctic-info.com/Encyclopedia/Rubric/flora-and-fauna>, 4 Mayıs 2015.
- “Kuzey Kutbu’ndaki buzullarda rekor erime”, **BBC Türkçe**, 20 Mart 2015, (Çevrimiçi) http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2015/03/150320_kuzey_kutup_buz, 23 Mart 2015.
- “Russia has finally identified the land territory of the Arctic”, **Arctic-Info**, 5 Mayıs 2014, (Çevrimiçi) <http://www.arcticinfo.com/news/05052014/russiahasfinallyidentifiedthelandterritoryoftheartctic/>, 22 Temmuz 2016.
- “Russian Federation Marine Doctrine”, July 26, 2015, Baltiisk, (Çevrimiçi) <http://www.en.kremlin.ru/d/50060>, 9 Ağustos 2015.
- “Speech at Meeting of the Russian Security Council on Protecting Russia’s National Interests in the Arctic”, September 17, 2008, **The Kremlin**, Moscow, (Çevrimiçi) <http://www.en.kremlin.ru/d/48304>, 9 Ağustos 2015.
- “The History of the Arctic”, **Arctic Info**, (Çevrimiçi) <http://www.arctic-info.com/Encyclopedia/Rubric/the-history-of-the-arctic->, 4 Mayıs 2015.
- ANTRIM, Caitlyn L., “The Next Geographical Pivot: The Russian Arctic in The Twenty-first Century”, **Naval War College Review**, c. LXIII/3 (Summer 2010), 2010, s. 15-38.
- Arctic Council Protection of the Arctic Marine Environment Working Group, **Arctic Offshore Oil and Gas Guidelines**, 2009, (Çevrimiçi) http://www.pame.is/images/03_Projects/Offshore_Oil_and_Gas/Offshore_Oil_and_Gas/Arctic-Guidelines-2009-13th-Mar2009.pdf, 4 Mayıs 2015.
- Arctic Council, **Arctic Marine Shipping Assessment Report**, 2009, (Çevrimiçi) http://www.arctic.noaa.gov/detect/documents/AMSA_2009_Report_2nd_print.pdf, 30 Aralık 2014.
- ÅTLAND, Kristian, “Russia and its Neighbors: Military Power, Security Politics, and Interstate Relations in the Post-Cold War Arctic”, **Arctic Review on Law and Politics**, c. 1/2 (2010), 2010, s. 279-298.
- BAEV, Pavel, “Russia’s Race for the Arctic and the New Geopolitics of the North Pole”,

Occasional Paper, The Jamestown Foundation, 26 October 2007, (Çevrimiçi) https://jamestown.org/wp-content/uploads/2007/10/Jamestown-BaevRussiaArctic_02.pdf, 30 Aralık 2014.

BAKER, Benjamin David, "Sino-Russian Relations in the Arctic: Thawing Out or Freezing Up?", **The Diplomat**, October 3, 2015, (Çevrimiçi) <http://thediplomat.com/2015/10/sino-russian-relations-in-the-arctic-thawing-out-or-freezing-up/>, 11 Ekim 2015.

Basics of the State Policy of the Russian Federation in the Arctic for the Period till 2020 and a Further Perspective, September 18, 2008, (Çevrimiçi) <http://www.arctis-search.com/Russian+Federation+Policy+for+the+Arctic+to+2020>, 2 Mart 2015.

BENDER, Jeremy, "Russia may have to scrap its plans to build a fifth-generation stealth bomber", **Business Insider**, July 23, 2015, (Çevrimiçi) <http://www.businessinsider.com/russian-pak-da-bomber-facing-major-problems-2015-7>, 29 Aralık 2015.

BILSTAD, Torleiv, "Climate Change and Consequences for the Arctic", **Arctic Oil and Gas: Sustainability at Risk?**, (ed. Aslaug Mikkelsen, Oluf Langhelle), New York 2008, s. 45-56.

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi UNIC-Ankara, Ankara, 5 Nisan 2001, (Çevrimiçi) <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, 2 Mayıs 2015.

BUDZIK, Philip, "Arctic Oil and Natural Gas Potential", **U.S. Energy Information Administration Office of Integrated Analysis and Forecasting Oil and Gas Division**, October 2009, (Çevrimiçi) http://www.eia.gov/oiaf/analysispaper/arctic/pdf/arctic_oil.pdf, 30 Aralık 2014.

CONLEY, Heather A. v.d., "Arctic Economics in the 21st Century: The Benefits and Costs of Cold", **A Report of the CSIS Europe Program**, July 2013, (Çevrimiçi) http://csis.org/files/publication/130710_Conley_ArcticEconomics_WEB.pdf, 18 Ekim 2014.

FLAKE, Lincoln E., "Russia and China in the Arctic: A Team of Rivals", **Strategic Analysis**, c. XXXVII/6 (2013), 2013, s. 681-687.

GOLTS, Alexandr, "The Arctic: A Clash of Interests or Clash of Ambitions", **Russia in the Arctic**, (ed. Stephen J. Blank), Carlisle 2011, s. 43-62.

HEININEN, Lassi, SERGUNIN, Alexander, YAROVOY, Gleb, **Russian Strategies in the Arctic: Avoiding a New Cold War**, Moscow, September 2014, (Çevrimiçi) http://vid-1.rian.ru/ig/valdai/arctic_eng.pdf, 20 Mayıs 2015.

HOBBS, William H., "The Progress of Discovery and Exploration Within the Arctic Region", **Annals of the Association of American Geographers**, c. XXVII/1 (March, 1937), New York 1937, s. 1-22.

JOHNSTON, Peter F., "Arctic Energy Resources and Global Energy Security", **Journal of Military and Strategic Studies**, c. XII/2 (2010), 2010, s. 1-20.

- JOSEPHSON, Paul R., **The Conquest of the Russian Arctic**, Cambridge 2014.
- KLIMENKO, Ekaterina, "Russia's Arctic Security Policy: Still Quiet in the High North?", **SIPRI Policy Paper**, No. 45, February 2016, (Çevrimiçi) <https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRI45.pdf>, 22 Temmuz 2016.
- KONYSHEV, Valery, SERGUNIN, Alexander, "Is Russia a Revisionist Military Power in the Arctic?", **Defense & Security Analysis**, c. XXX/4 (2014), 2014, s. 323-335.
- KOVALEV, S., GAINUTDINOVA, L., "Opening up the Arctic: Economic and Geopolitical Aspects", **Russian Politics and Law**, c. L/2 (March-April 2012), 2012, s. 78-87.
- NILSEN, Thomas, "NATO: Russian submarine activity equals Cold War levels", **The Independent Barents Observer**, February 3, 2016, (Çevrimiçi) <http://thebarentsobserver.com/security/2016/02/nato-russian-submarine-activity-equals-cold-war-levels>, 7 Şubat 2016.
- ØSTHAGEN, Andreas, "High North, Low Politics—Maritime Cooperation with Russia in the Arctic", **Arctic Review on Law and Politics**, c. VII/1 (2016), 2016, s. 83-100.
- Partially Revised Submission of the Russian Federation to the Commission on the Limits of the Continental Shelf in Respect of the Continental Shelf of the Russian Federation in the Arctic Ocean**, 3 August 2015, (Çevrimiçi) http://www.un.org/depts/los/clcs_new/submissions_files/rus01_rev15/2015_08_03_Exec_Summary_English.pdf, 26 Ekim 2015.
- PAVLOV, K., SELIN, V., "Resources of the Russian Arctic: Problems and Prospects for Using Them", **Problems of Economic Transition**, c. LV/4 (August 2012), 2012, s. 52-64.
- PISKUNOVA, Ekaterina, "Russia in the Arctic: What's Lurking Behind the Flag?", **International Journal**, Autumn 2010, s. 851-864.
- ROI, Michael L., "Russia: The Greatest Arctic Power?", **Journal of Slavic Military Studies**, c. XXIII/24 (2010), 2010, s. 551-573.
- RØSETH, Tom, "Russia's China Policy in the Arctic", **Strategic Analysis**, c. XXXVIII/6 (2014), 2014, s. 841-859.
- STAALESEN, Atle, "Chinese mega-deals in Yamal LNG", **The Independent Barents Observer**, May 2, 2016, (Çevrimiçi) <http://www.thebarentsobserver.com/2016/05/chinese-mega-deals-yamal-lng>, 3 Mayıs 2016.
- STAALESEN, Atle, "Future of icebreaker fleet on President's table", **The Independent Barents Observer**, July 4, 2016, (Çevrimiçi) <http://www.thebarentsobserver.com/arctic/2016/07/future-icebreaker-fleet-governments-table>, 5 Temmuz 2016.
- STAALESEN, Atle, "In Finnish skies, this year's biggest Air Force exercise", **The Independent Barents Observer**, October 11, 2016, (Çevrimiçi) <http://www.thebarentsobserver.com/en/security/2016/10/finnish-skies-years-biggest-air-force-exercise>, 13 Ekim 2016.
- STAALESEN, Atle, "More Chinese money for Yamal", **The Independent Barents Observer**, January 7, 2016, (Çevrimiçi) <http://www.thebarentsobserver.com/industry/2016/01/more->

chinese-money-yamal, 7 Ocak 2016.

STAALESEN, Atle, "Navy fills up with new ships", **The Independent Barents Observer**, December 28, 2015, (Çevrimiçi) <http://www.thebarentsobserver.com/security/2015/12/navy-fills-new-ships>, 28 Aralık 2015.

STAALESEN, Atle, "Russia deploys S-300 in Novaya Zemlya", **The Independent Barents Observer**, December 9, 2015, (Çevrimiçi) <http://www.thebarentsobserver.com/security/2015/12/russia-deploys-s-300-novaya-zemlya>, 13 Aralık 2015.

STAALESEN, Atle, "Russia submits claim for North Pole", **Barents Observer**, August 4, 2015, (Çevrimiçi) <http://barentsobserver.com/en/arctic/2015/08/russia-submits-claim-north-pole-04-08>, 15 Ağustos 2015.

STAALESEN, Atle, "Russia wants Arctic delimitation deal with Denmark", **The Independent Barents Observer**, September 8, 2016, (Çevrimiçi) <http://www.thebarentsobserver.com/arctic/2016/09/russia-wants-arctic-delimitation-deal-denmark>, 9 Eylül 2016.

STAALESEN, Atle, "Statoil, Rosneft complete joint tundra drilling", **Barents Observer**, July 28, 2015, (Çevrimiçi) <http://barentsobserver.com/en/energy/2015/07/statoil-rosneft-complete-joint-tundra-drilling-28-07>, 15 Ağustos 2015.

TOKER, Seray, "United States And Russia In the Arctic Energy Future: Rivalry or Harmony?", İzmir Ekonomi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Sürdürülebilir Enerji Yüksek Lisans Programı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, İzmir 2014.

U.S. Geological Survey, **Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle**, (Çevrimiçi) <https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf>, 31 Aralık 2014.

United Nations Environment Programme, **UNEP Year Book: Emerging Issues In Our Global Environment**, 2013, (Çevrimiçi) http://www.unep.org/pdf/uyb_2013_new.pdf, 30 Mart 2015.

What Future for the Arctic?: New Awareness of and Opportunities for UNEP to Address Climate Change in the Arctic, Nairobi, Kenya, 18 February 2013, (Çevrimiçi) <http://www.unep.org/gc/gc27/Docs/se/What%20Future%20for%20the%20Arctic.pdf>, 30 Aralık 2014.

World Wide Fund For Nature (WWF), **Effects of Climate Change on Arctic Fish Factsheet**, (Çevrimiçi) http://assets.worldwildlife.org/publications/394/files/original/Effect_of_Climate_Change_on_Actic_Fish_fact_sheet.pdf, 31 Aralık 2014.

ZHURAVEL, V.P., "Россия в Арктике (краткий очерк) – Russia in the Arctic (brief article)", **Arctic Review**, c. 0/1 (2015), 2015, (Çevrimiçi) <http://iecca.ru/en/arkticheskoe-obozenie/item/413-arctic-reviw-1-2015>, 16 Aralık 2015, s. 16-19.

ZONN, Igor S., "Social, Economic, Legal and Political Issues of the Russian Arctic", **Influence of Climate Change on the Changing Arctic and Sub-Arctic Conditions**, (ed. Jacques C.J. Nihoul, Andrey G. Kostianoy), Netherlands 2009, s. 209-220.

